

PIRKANMAAN TUEN JATKUMOT JA TOIMIVAT VERKOSTOT

Kartoitus 2023

Maija Loukonen

Sisällys

Johdanto

Jotta jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen ja tasa-arvoiseen koulutukseen

-Erytisopetuksen muuttuva rooli inklusiivisen opetuksen tukemisessa.....1

Kartoituksen tausta.....2

Pirkanmaan tuen jatkumot ja verkostot

- 1) Haasteet ja kehittämiskohteet Pirkanmaan verkostojen toiminnassa.....3
- 2) Verkoston toiminnan keskeiset vahvuudet ja verkoston toiminnan edellytykset Pirkanmaalla.....5
  - 2.1 LINK-hankkeen yhteistyöverkostojen toiminta ja laajat kuntien väliset kehittämishankkeet.....6
- 3) Pirkanmaan verkostoja -näkökulmia siihen, minkälaisia verkostoja tarvitaan jatkossa.....7
- 4) Kuntakohtaiset tarpeet kunnan ulkopuoliselle yhteistyölle ja osaamisen jakamiselle..... 10
- 5) Kuntaa palveleva toimintatapa kehittämisessä.....13
- 6) Keskeisiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi.....14
- 7) Tuen suunnitelmat kunnissa Pirkanmaalla.....15
- 8) Tuen suunnittelun, koordinoinnin ja johtamisen toimijat kunnissa.....17
- 9) Konsultatiivisen työtteen kehittämisen tilanne kunnissa.....18
- 10) Pirkanmaan kuntien pedagogisten konsultaatiomuotojen kehittämisen tausta.....20
- 11) Nivelvaiheiden tuen jatkumot -varhaiskasvatus-perusopetus- toinen aste.....23

Pohdintaa ja johtopäätelmiä.....27

Lähteet.....30

Liitteet

Jotta jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen ja tasa-arvoiseen koulutukseen -Erityisopetuksen muuttuva rooli inklusiivisen opetuksen tukemisessa

LINK- Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot- hankkeen toiminta on ollut osa kansallisen VIP-verkoston vakiinnuttamisvaiheen toimintaa (Opetushallitus 2022). LINK- kartoituksessa sekä kehittämistoiminnassa on nojattu tutkimuspohjaisuuteen ja erityisesti CROSP-hankkeen (Changing Role of Specialist Provision In Supporting Inclusive Education – Erityisopetuksen muuttuva rooli inklusiivisen opetuksen tukemisessa) viitekehykseen. CROSP-hankkeen kehittämistyötä voidaan hyödyntää Inklusiivisen opetuksen kehittämisessä niin kansallisesti, alueellisesti kuin kuntakohtaisissa linjauksissa erityistä tukea tarvitsevista oppijoista ja inklusiiviseen opetukseen tähtäävien toimien edistämässä. CROSP:in tarkoituksena on määrittää ja analysoida maakohtaisessa politiikassa ja käytännöissä ne tekijät ja keskeiset poliittiset linjaukset, jotka vaikuttavat erityisopetuksen uudelleenorganisointiin ja uudistamiseen pyrittäessä inklusiiviseen opetukseen. (European Agency for Special Needs and Inclusive Education Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus)

Opetushallituksen Kokeilukeskus käynnisti 2020 kokeiluohjelman, johon osallistui neljä tiimiä Opetushallituksesta ja Vaatu-toiminta (Opetushallitus 2022) oli yksi näistä. Ohjelman tavoitteena oli synnyttää uusia tapoja koulujen kehittämistyön tukeen ja ohjaukseen. Vaatu-työn kehittäminen alkoi ajallisesti samanaikaisesti kuin Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen CROSP-hanke, jonka tavoitteet ovat linjassa muun muassa Vaatu-työn tavoitteiden kanssa. Näin kansainväliset tutkimuspohjaiset ohjelmat ja kehittäminen siirtyvät myös meidän kansalliseen oppimisen tuen kehittämiseen.

Edellisen hallituksen yksi keskeisimmistä tavoitteista oli varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen koulutuksellinen tasa-arvo. Suomen kansallisista kehittämisohjelmista merkittävänä pidetään Oikeus oppia –ohjelmaa (2020-2023), jota tuettiin ja toteutettiin erityisavustuksin. Oikeus oppia –hankkeella tavoiteltiin pysyvää ja vaikuttavaa kehittämistä rakenteiden ja lainsäädännön uudistamisen kautta. Avustusta myönnettiin muun muassa Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin ja laadun kehittämiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022)

LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot- hankkeen ytimessä on ollut vahvistaa inklusiohankkeiden ja verkostojen toimintaa, koordinoita sisällöllisesti kehittämishankkeita ja kuntien välistä kehittämistyötä. Tuen rakenteiden yhtenäistäminen Pirkanmaalla ja tukimateriaalin tuottaminen ovat toimineet LINK-hankkeen perustehtävänä, jotta alueellinen koulutuksellinen tasa-arvo kehittyisi. Oikeus oppia-ohjelman eräs konkreettinen tulos on tasa-arvorahan, eli tarveperustainen rahoituksen vakiinnuttaminen opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslakiin vuoden 2023 alusta. Jatkokehittämistä suositellaan edelleen koskien määrärahan tason nostamista riittävälle tasolle sekä vaikuttavuutta koskevan tutkimusperusteisen seurannan toteuttamista (Opetus ja kulttuuriministeriö 2022; Bernelius 2021)

LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot- kartoitus kuvaa Pirkanmaan kuntien tuen jatkumojä ja verkostojä. Kuntien tilanne inklusiivisen koulutuksen järjestämisessä vaihtelee kuntien koosta ja maantieteellisestä sijoittumisesta johtuen. Keskeistä kehittämisessä on ollut merkittävä toimintakulttuurin muutos lähikouluperiaatteen mukaisesti. Tätä periaatetta tukevia rakenteita kehitetään kunnissa suunnitelmallisesti ja kuntien välisessä yhteistyössä kuten konsultaatiopalveluissa. Parhaimmillaan kehittämistyön tuloksena on ollut asiantuntijuuden muuttuvan roolin tuomia inklusiivisia rakenteita, joilla voimme vastata lähikoulujen tarpeisiin ja osaamisen vahvistamiseen.

Kartoituksen tausta

VIP-verkosto (2018-2022) on korostanut ja tukenut yhteistyötä, jakamista ja toisilta oppimista (Opetushallitus 2022). LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot-kartoituksella selvitettiin (27.1-30.4.2023) Pirkanmaan kunnissa ja alueella kehitettyjä käytänteitä, jotka tukevat monialaisen yhteistyön kehittämistä, osallisuuteen perustuvan toimintakulttuurin muutosta ja osaamisen vahvistamista, eli VIP-verkoston tavoitteita. Kartoituksen tavoite on kuvata Pirkanmaan tilannetta tuen jatkumoiden ja verkostojen kehittämisessä.

LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot-hankkeen kehittämistyö perustuu kansallisessa VIP-verkostossa tehtyyn toimintaan ja tavoitteisiin, joita vakiinnutettiin maakunnallisella tasolla (1.8.2022-31.12.2023) seuraavien tavoitteiden mukaisesti:

TAVOITE 1: Tuen ja inklusion yhteiset suuntaviivat

- Hankkeen tavoitteena on nivoa yhteen hankkeissa tehtyä kehitystyötä maakuntatasoisesti, luoden maakunnallisella taholla yhteneviä tuen käytänteitä ja suuntaviivoja hyödyntäen ja tiivistäen olemassa olevia verkostoja.
- Hankkeessa tuotetaan materiaalia ja tukipalvelua sekä levitetään hyviä käytänteitä.

TAVOITE 2: Tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta perusopetukseen

- Erityisenä sisällöllisenä kehittämisen painopistealueena on tuen jatkumon ja siirtymävaiheen käytäntöjen kehittäminen ja kolmiportaisen/-tasaisen tuen yhteensovittaminen.
- LINK-hanke tukee varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tuen jatkumoiden kokeiluja ja kehittämistyötä kunnissa. Tampere kehittää varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja erityisopettajien yhteistyömallia siirtymävaiheessa.

TAVOITE 3: Yleisen tuen vahvistaminen

- Hankkeen näkökulma painottuu voimakkaasti yleisen tuen portaalle/tasolle. Yleisen tuen vahvistaminen ennaltaehkäisee parhaiten erityisen tuen tarvetta.

LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot hankkeessa on mukana 19 kuntaa ja kaksi yksityistä opetuksenjärjestäjää:

Akaa	Orivesi	Valkeakoski
Ikaalinen	Parkano	Vesilahti
Juupajoki	Pirkkala	Ylöjärvi
Kangasala	Punkalaidun	
Kihniö	Pälkäne	Tampereen normaalikoulu
Lempäälä	Ruovesi	Tampereen kristillinen koulu
Mänttä-Vilppula	Tampere	
Nokia	Urjala	

Kartoitukseen osallistui hankekunnista 18 kuntaa ja 3 ei hankkeessa olevaa kuntaa eli 21 kuntaa 23 Pirkanmaan kunnasta. Kartoitukseen ohjeistettiin vastaamaan kuntakohtaisesti Forms-kyselylomakkeella (liite). Yksityiset opetuksenjärjestäjät rajattiin tästä kyselystä pois, koska kysely kohdennettiin kuntatasolle. Yhdestä kunnasta tuli kaksi erillistä vastausta, joista toinen poistettiin, jotta tulokset eivät vääristyisi ja ne olisivat luotettavampia. Poistetun kyselyn avoimet vastaukset ovat mukana aineistossa edelleen. LINK-hankkeen projektipäällikkö Maija Loukonen suoritti ja analysoi kartoituksen. Hanketta hallinnoi Tampereen kaupunki.

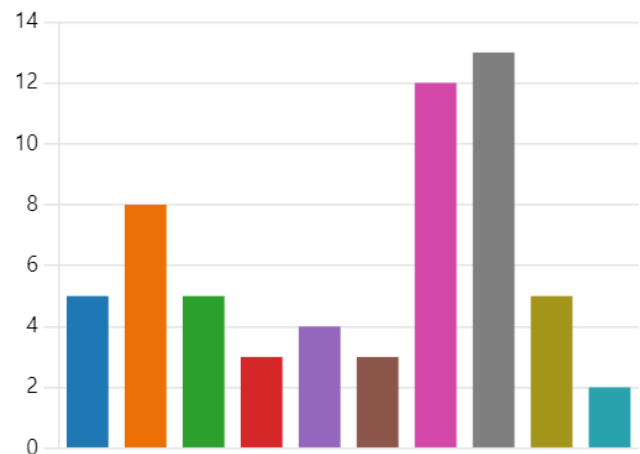
Karttakuva kannessa Pirkanmaan liitto <https://www.pirkanmaa.fi/tietoa-pirkanmaasta/pirkanmaan-karttoja/>

Pirkanmaan tuen jatkumot ja verkostot

1. Haasteet ja kehittämiskohteet Pirkanmaan verkostojen toiminnassa

LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot-hankkeen kartoituksessa pyydettiin valitsemaan monivalintavaihtoehtoista kolme keskeisintä haastetta ja kehittämiskohdetta verkostojen toiminnassa. Seuraavassa pylväskaaviossa (kuvio 1) näkyvät kuntien vastausten (n yht. 21) jakautuminen (n=vastausten määrä).

● Ei tunneta toimijoita	5
● Yhteisen ajan löytämisen haasteet	8
● Toimijoita on liian paljon	5
● Koordinointivastuun sopiminen ...	3
● Verkostojohtamisen haasteet	4
● Verkosto-osaamista pitäisi vahvi...	3
● Kuntien tarpeet poikkeavat toisi...	12
● Kuntien resurssit ovat erilaisia (h...	13
● Verkostotyön mahdollistaminen ...	5
● Muu haaste tai kehittämiskohde	2

Kuvio 1

Eniten haasteita (n13) koettiin kuntien erilaisten resurssien (henkilöstö, osaaminen, rakenteet talous ym.) suhteen. Seuraavaksi eniten (n12) haasteita koettiin siinä, että kuntien tarpeet poikkeavat toisistaan. Kolmanneksi suurimmaksi haasteeksi nimettiin yhteisen ajan löytämisen haasteet (n8).

Pirkanmaan verkostojen iso toiminta-alue vaikuttaa siihen, että toimijoita koetaan olevan liian paljon (n5) ja toimijoita ei tunneta (n5). Verkoston rakentaminen ei tapahdu hetkessä. Varsinkin alussa verkoston vaatii aikaa yhteisen vision ja toimintatapojen löytämiseksi. Järvensivu, Nykänen & Rajala (2010, 28) mukaan yhteistyötä ei tulisi aloittaa suoraan ratkaisujen etsimisestä vaan ensin tulisi panostaa keskinäisen tuntemisen, luottamuksen ja sitoutumisen vahvistamiseen.

Kartoituksessa ilmenee, että myös verkostotyön mahdollistamisessa olisi kehitettävää (n5). Toisaalta verkostomainen työskentelytapa koetaan osassa kunnissa sellaisena, että verkostojohtamisessa on haasteita (n4) ja verkosto-osaamista pitäisi vahvistaa (n3). Koordinointivastuun sopiminen ja/tai hoitaminen ei toimi. Tämä tulee ilmi osassa (n3) kuntien vastauksissa.

Muina haasteina tai kehittämiskohteina (n2) Pirkanmaan verkostojen toiminnassa koettiin verkostojen hankemainen työskentelytapa ja kehittämistyön jalkauttamisen ja tiedottamisen haasteet, jotta saataisiin konkreettisia ja pysyviä tuloksia. Näin seuraavat vastaajat kuvasivat toiminnan haasteita

Vastaaja 1: "Hankemainen työskentelytapa. Jääkö pysyviä toimintatapoja? Onko tarpeeksi konkreettista tekemistä?"

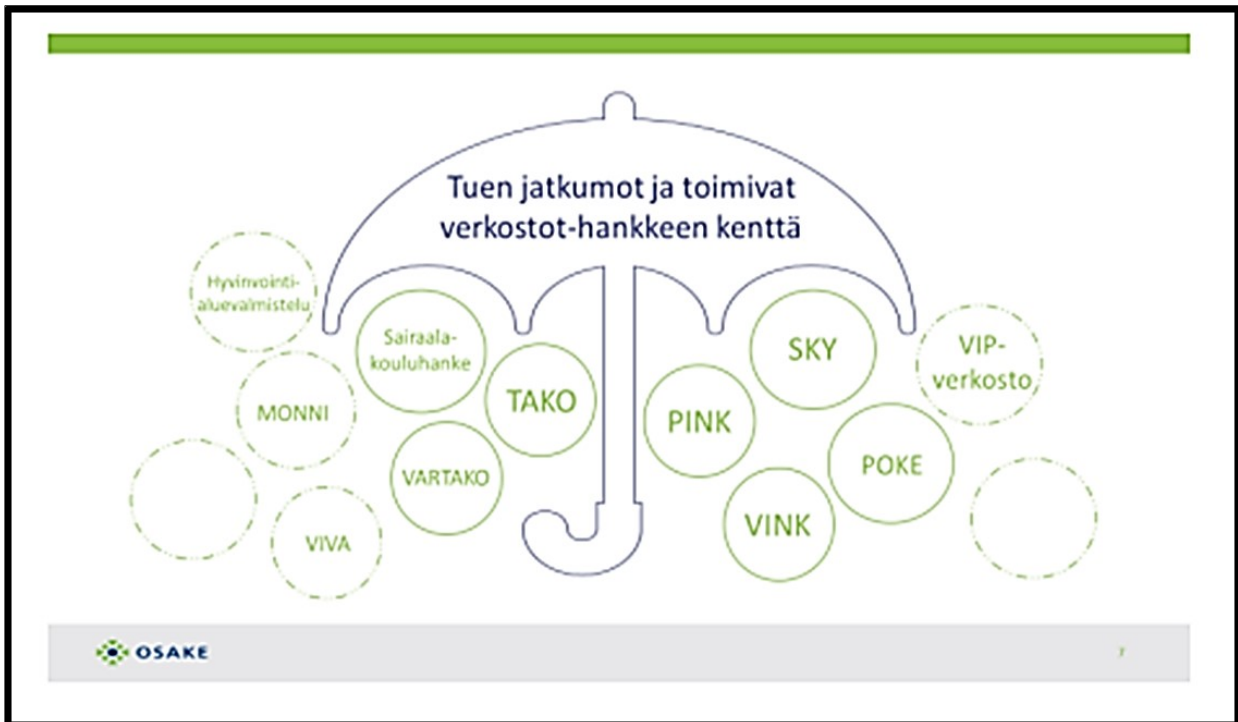
Vastaja 2: ”Verkostoja on, mutta ne ovat hyvin ylätasolla, eikä niistä välttämättä jää mitään konkreettista. Verkostojen toiminnasta ei tule aina riittävästi tietoa kuntiin.”

Edellä vastaja 2. kuvaa verkostoja ja verkostoista tiedottamisen haasteita, jotka syntyvät hierarkisissa verkostoissa ja hierarkisessa verkostoviestinnässä.

Verkostoissa viestintä voi olla haasteellista, koska verkostotyö on kaiken aikaa muutoksessa, ja tästä syystä viestinnän toimenpiteitä ei voida vakiinnuttaa. Verkostoissa viestinnän hahmottaminen, oikealaisen viestin muotoileminen ja sen ajoittaminen sekä viestin kohderyhmän valinta ovat haastavia. Verkostotyötä tehdessä onkin viestinnän osalta tärkeää ymmärtää viestinnän olevan koko ajan liikkeessä ja siinä on tärkeä osata hyödyntää monia erilaisia tapoja ja kanavia. Verkostoissa ei myöskään pidä yrittää viestiä toisten puolesta, vaan viestintää rakennetaan yhteisvastuullisesti. (Järvensivu, Verkostojohtaminen, 2019, 185.)

LINK-hankkeessa viestintää on tehty hankkeen työryhmän eli inklusiohankkeiden koordinaattoreiden kautta ja hankkeen ohjausryhmän kautta kuntiin. Tavoitteena oli muodostaa hankkeen tueksi nämä ryhmät, jotta hankkeella olisi mahdollisimman kattava verkosto sekä vaikuttamismahdollisuudet. Hankkeen alkuvaiheessa tiedottaminen liittyi enemmän organisoitumiseen, tavoitteisiin ja johtamiseen. Toiminnan alussa oli tärkeää saada aikaan sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin sekä yhteistyöhön. Hankkeen aikana tiedottamista on jaettu tilaisuuksien ja toiminnan yhteydessä, jotta tavoitteet yhdistyisivät konkreettiseen tekemiseen. Hankkeen edetessä tiedottamista on tehty kokoavasti muun muassa sähköpostitse laajoilla jakeluilla ja hankesivuilla on ollut saavutettavaa tietoa ajankohtaisista asioista. LINK-hankkeen edetessä yhteistyöhankkeet ovat loppuneet ja LINKin toiminnan painopiste on siirtynyt hankkeissa tehdyn kehittämistyön jalkauttamiseen sekä siitä tiedottamiseen. Laajan verkoston haasteena on ollut se, että tieto löytää perille ja ettei tieto jää jakamatta eteenpäin yhteistyökunnissa. Tiedottamista on tehty tästä johtuen monella tasolla ja eri tavoin.

Seuraavassa Osakkeen kuviossa 2. (Hietamaa 2022) havainnollistetaan LINK-hankkeen yhteistyöhankkeita (2022-2023)

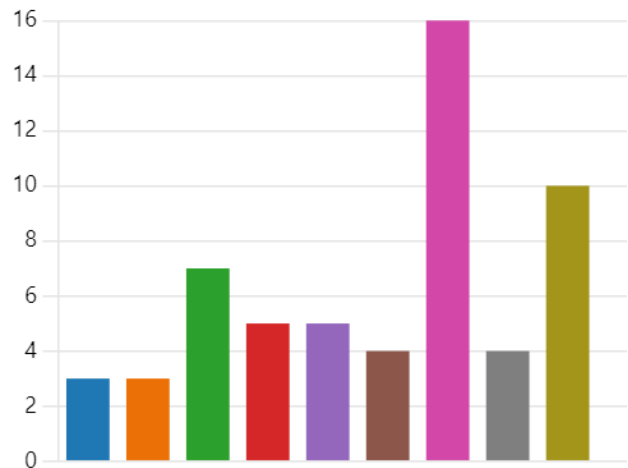

Kuvio 2. <https://osake.eeventti.fi/hanketoiminta-osakkeella>

2. Verkoston toiminnan keskeiset vahvuudet ja verkoston toiminnan edellytykset Pirkanmaalla

LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot-hankkeen kartoituksessa pyydettiin valitsemaan monivalintavaihtoehdoista kolme keskeisintä verkoston toiminnan vahvuutta ja verkoston toiminnan edellytystä. Seuraavassa (kuvio 3) pylväskaaviossa näkyvät kuntien vastausten (n yht. 21) jakautuminen (n=vastausten määrä).

● Toimijoiden tuttuus ja luottamus	3
● Yhteisen ajan löytyminen	3
● Toimijoita on tarkoituksenmukai...	7
● Koordinointivastuusta sopimine...	5
● Taitava verkostojohtaminen	5
● Verkosto-osaaminen	4
● Yhteiset tarpeet ja niiden mukai...	16
● Kuntien erilaiset resurssit eivät o...	4
● Verkostotyö on mahdollistettu (...)	10
● Muu	0

Kuvio 3

Yhteiset tarpeet ja niiden mukaiset tavoitteet toiminnalle koettiin kartoituksessa tärkeimmäksi (n16) verkoston toiminnan edellytykseksi. Verkostotyön mahdollistaminen (mm. rakenteet, resurssit, johtaminen, osallisuus ja toimijuus) nousi vastauksissa seuraavaksi eniten (n10) esiin. Toimijoiden tarkoituksenmukainen ja riittävä määrä nähtiin (n7) olennaisena verkoston toiminnan edellytyksenä. Verkostojen hallinnoinnin ja johtamisen sisällöt nimettiin yhtä merkittäviksi; koordinointivastuusta sopiminen ja sen hoitaminen toimivat (n5) ja taitava verkostojohtaminen (n5) nimettiin vastauksissa yhteensä kymmenen kertaa. Kuntien erilaiset resurssit eivät ole este toimintaan osallistumiseen, nostettiin yhdenvertaisuusnäkökulmana esiin (n4) vastauksissa. Pirkanmaan laajuisten isojen yhteishankkeiden etuna on se, että kuntien rahoitusosuudet ovat melko pieniä, koska niissä huomioidaan oppilasmäärät eli kuntien koko vaikuttaa rahoitusosuuteen. Myös verkosto-osaaminen koettiin tärkeänä verkoston toimimisen vahvuutena (n4).

Yhteisen ajan löytyminen (n3) sekä toimijoiden tuttuus ja luottamus (n3) saivat kartoituksessa yhtä monta mainintaa. Nämä viimeiseksi mainitut asiat korreloivat keskenään; mitä enemmän yhteistyötä ja verkoston toimintaa tehdään yhdessä, sitä enemmän toimijat tuntevat toisensa sekä luottamus kasvaa. Korkalan väitöstutkimuksen (2010, 164) mukaan kyse on käytännön yhteistyön ja luottamuksen välisestä yhteydestä: yhteistyöltään harvassa verkostossa ei myöskään toimijoiden keskinäistä luottamusta pääse syntymään siinä määrin kuin yhteistyöltään tiheimmissä verkostoissa.

Verkostoissa, joissa on tehty pitkään tiivistä yhteistyötä, joka perustuu luottamukseen ja dialogisuuteen, syntyy parhaimmillaan tiimiälyä, jolla tarkoitetaan tiimin kollektiivista älyä, jossa osaaminen yhdistyy. Tämä kyvykkyyks on tiimiälyä. Tiimiälyä arvostavassa organisaatiossa ja verkostoissa ihmiset kuuntelevat toisiaan mm. halki organisaatorajojen: organisaatiohierarkian tasoilla ei ole merkitystä, kun verkoston jäsenet tulevat kuulluksi ja samaan aikaan osaavat kuunnella toisiaan. (Hakola, Hiila & Tukiainen 2019). Jaettu asiantuntijuus ja sen arvostaminen korostuvat tiiviissä verkostoyhteistyössä.

2.1 LINK-hankkeen yhteistyöverkostojen toiminta ja laajat kuntien väliset kehittämishankkeet

Seuraavissa kappaleissa avataan LINK-hankkeen kuntien verkostojärjestelmää ja osaa siinä toimivia laajempia kehittämishankkeita.

Verkostoihin kohdistuvaa kokemusta ja luottamusta on olemassa LINK:in hankekunnissa ja Tampereen kaupunkiseudun kunnissa. Tästä esimerkkinä Tampereen seudun kasvatus- ja opetusalan henkilöstön osaamisen kehittämisen palvelun Osakkeen toiminta, joka vahvistaa seudun kahdeksan kunnan verkostoitumista, tukee suunnittelu- ja hallinnointityötä sekä yhteistä kuntien välistä kehittämistä. (<https://osake.eeventti.fi/mika-on-osake>; <https://osake.eeventti.fi/hanketoiminta-osakkeella>)

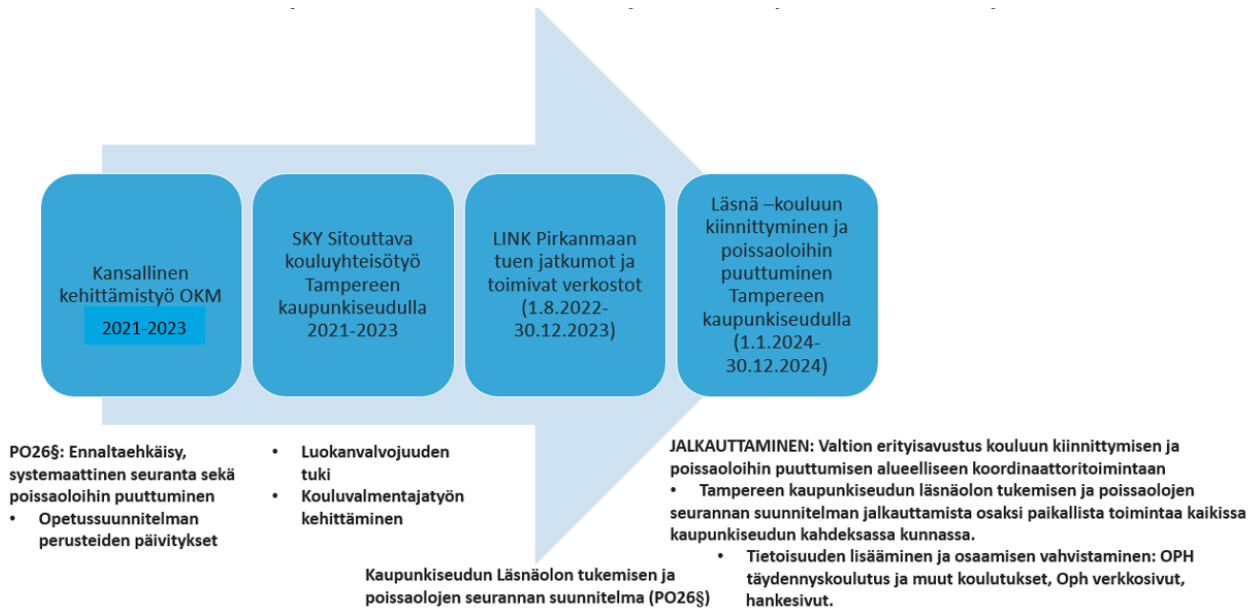
Verkostoitumisen merkitys ja luottamus verkostojärjestelmään maakunnallisella tasolla Pirkanmaalla näkyy LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot hankkeen kattavassa kuntien osallistumismäärässä (19/23 kuntaa mukana hankkeessa). Myös Pirkanmaan hyvinvointialueen yhteinen yhteisöllisen opiskeluhoitotyön laatukäsikirjan ”Yhdessä hyvä” valmistuminen Yhdessä yhteisöllisesti-hankkeessa loppuvuodesta 2023, kertoo alueen verkostotyön vahvuudesta sekä yhteisiin tunnistettuihin tarpeisiin vastaamisesta. Laatukäsikirjan tekemiseen osallistui 14 yhteistyökuntaa ja tavoitteena oli luoda yhteisiä toimintamalleja Pirkanmaan hyvinvointialueen yhteisölliseen opiskeluhoitoon sekä toisaalta konkretisoida alueellisen- ja koulutuksenjärjestäjäkohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien tavoitteita käytännönläheisesti.

LINK-hanke on työskentelyllään ollut mukana koulutuksenjärjestäjien ja yhteisöllisen opiskeluhoiton verkoston vahvistamisessa mm. hankekoordinaattorin kanssa tehtävässä yhteistyössä, hankkeen projektiryhmän työskentelyssä sekä hankkeen ohjausryhmän toiminnassa.

Yhdessä yhteisöllisesti -hankkeen ja LINK-hankkeen yhteistyössä on pyritty vastaamaan Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita 2014 koskevaan muutosmääräykseen (OPH-532-2023), jossa korostuvat erityisesti poissaolojen ehkäiseminen sekä poissaolojen suunnitelmallinen seuraaminen ja niihin puuttuminen yhdessä kotien kanssa. Muutosten tavoitteena on luoda oppimista, osallisuutta ja kouluun kiinnittymistä tukeva toimintakulttuuri, jossa koulun aikuisilla on yhteinen vastuu turvallisen koulupäivän luomisesta. Uudistukset vastaavat perusopetuslain 26 § muutokseen, joka astui voimaan 1.8.2023. LINK-hanke koosti Tampereen seutukuntien Sitouttava kouluyhteistyö-hankkeen (SKY 2021-2023) pilotoinnin pohjatyön perusteella Tampereen kaupunkiseudun läsnäolon tukemisen ja poissaolojen seurannan suunnitelman, joka on otettu käyttöön kaikissa seudun kahdeksassa kunnassa sekä jaettu laajasti LINK-hankkeen kuntiin hyödynnettäväksi kuntien omissa suunnitelmissa ja käytänteissä.

Edellä kuvattu hankkeiden välinen yhteistyö on ollut merkittävässä osassa Pirkanmaan ja Tampereen kaupunkiseudun verkostoyhteistyössä vuosina 2022-2023. Toiminnassa näyttäytyy LINK-hankkeen tavoitteena olevat tuen jatkumot erityisesti hankekehittämisen kautta, tuen rakenteiden ja toimivien käytänteiden kehittäminen ja tukimateriaalien levittäminen sekä rakenteiden yhtenäistäminen. Seuraavassa kuviossa (4) havainnollistetaan, miten Sitouttavan kouluyhteistyön (SKY) kehittäminen on edennyt kansallisesta työskentelystä alueelliselle tasolle ja osaksi Tampereen kaupunkiseudun koulujen toimintaa.

Kuvio 4

3. Pirkanmaan verkostot

-näkökulmia siihen, minkälaisia verkostoja tarvitaan jatkossa

LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot-hankkeen kartoituksessa pyydettiin kuvaamaan, minkälaisia verkostoja tarvitaan jatkossa. Timo Järvensivu (2010) määrittää seuraavasti verkoston toimintaa ja sen tuottamaa lisäarvoa jäsenille sekä sidosryhmille: ”Verkosto on useamman toimijan välinen vastavuoroinen ja keskinäiseen tiedon sekä resurssien jakamiseen perustuva yhteistyösuhde ja arvontuottamismalli, jonka avulla pyritään yhdistämään toimijoiden osaamista ja voimavaroja synergiaetujen saamiseksi. Verkostojen vahvuus tulee erityisesti esille muuttuvassa ja ennakoimattomassa toimintaympäristössä, jossa tarvitaan innovatiivisuutta, ketteryttä, joustavuutta ja dynaamista organisoitumista.”

Kartoituksen vastausten perusteella, seuraavissa kappaleissa on käsitelty Pirkanmaan kuntien verkostojen tarpeet.

Tarvelähtöiset verkostot

Verkostot syntyvät ja alkavat toimia usein tarvelähtöisesti. Tarvelähtöisiä verkostoja kuvataan seuraavissa vastauksissa

Vastaaja 10: ”Verkostoja, joissa kunnilla on tarve verkostoitumiseen ja selkeä yhteinen tavoite.”

Vastaaja 12: ”Verkostoja, jossa pohditaan konkreettisia, ajankohtaisia asioita. Verkostoidutaan niin, että siitä on hyötyä, ei verkostoitumisen vuoksi.”

Vastaaja 20: ”Maakunnallisia, alueellisia ja paikallisia. Verkostojen tulisi tuottaa lisäarvoa kunnan omalle toiminnalle yhteistyön kautta.”

Näköaloja ja kokonaisuuksien hahmottamista kunnassa ja kunnan ulkopuolella

Verkostot täydentävät julkishallinnon perinteisten organisoitumistapojen keinovalikoimaa ja ne tarjoavat ketterän tavan ratkaista kompleksisia ja hallinnonalat ylittäviä haasteita. Monimutkaiset ilmiöt edellyttävät

laajaa yhteistyötä ja moninäkökulmaisuuutta. Seuraavissa vastauksissa kuvataan tätä tarvetta ja pienempien kuntien ominaispiirteitä

Vastaaja 1: *”Luotettavia henkilöitä, joiden kanssa keskustella ja jakaa.”*

Vastaaja 3: *”Verkostoja tarvitaan kaikkiin niihin elementteihin mitä pienissä kunnissa hoitaa 1 ihminen. Myös niihin elementteihin, joita koskee vain 1-4 oppilasta kunnassa.”*

Vastaaja 4: *”Verkostoja, joissa opitaan tuntemaan yhteistyökumppaneita ja toimintatapoja. Kuntien välinen yhteistyö on tärkeää, jotta voidaan muodostaa yhteneviä käsityksiä asioista ja saada erilaisia näkökulmia.”*

Vastaaja 15: *”Pieni kunta kaipaa sellaisia verkostoja, joissa pohditaan asioiden järjestämistä eri tavoin. VIP-verkosto on ollut ihan huippu!”*

Monialaisen yhteistyön ja opiskeluhuollon verkostot kunnissa sekä hyvinvointialueella

Opiskeluhuolto ja sen monialainen järjestäminen on merkittävä koulun yhteisöllisen työn muoto, joka tukee hyvinvointia, opiskelua sekä koulunkäyntiä. Siirtymä hyvinvointialueille 1.1.2023 on asettanut haasteita kunnissa yhteistyölle ja verkostoitumiselle. Hallinnollisen uudelleen organisoitumisen ei pitäisi vaikuttaa yhteisöllisen opiskeluhuollon toteuttamiseen, mutta tarve vahvistaa yhteistyötä ja verkostoja on ollut korostunut etenkin muutosvaiheessa. Tämä näkyy seuraavissa vastauksissa

Vastaaja 2: *”Sosiaalitoimen, perheneuvoloiden ja koulujen yhteistyö. Hoitopolku takkuu. Paljon vaihtuvuutta, jolloin tieto ei kulje ja aloitetaan informointi alusta. Varhaiseen puuttumiseen selvä polku.”*

Vastaaja 5: *”Kaikki verkostot ovat hyödyllisiä, jos niihin on mahdollista panostaa. Erityisesti koko Pirkanmaan yhteisiä verkostoja tarvittaisiin lisää oppilashuollon osalta.”*

Vastaaja 9: *”Oman kunnan sisällä opetuksen, nuorisotoimen, vanhempainyhdistyksen sekä kolmannen sektorin kanssa tehtävä yhteistyö.”*

Verkostojen rakenteista

Seuraavissa vastauksissa kuvataan erilaisia verkostoja, jotka tarjoavat toimijoilleen runsaasti hyötyjä ja verkoston avulla on mahdollista muun muassa tavoittaa entistä suurempi verkostoyhteisö. Lisäksi verkostossa pystytään yhdistämään osaamista ja taitoja, näin esimerkiksi verkoston mahdollistama kehittämistyö on monipuolisempaa.

Vastaaja 13: *”Tarvittaisi varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen yhteinen tuen jatkumoa edistävä seudullinen verkosto. Hankkeilla on verkostoja, mutta tarvitaan pysyvää toimintaa. Johtotason verkostot ovat tarpeellisia ja toimivia. Toimijoiden verkostot jatkossa kehittäväksi, vertaistui ja lasten ja nuorten yhdenvertaisuus näkökulma.”*

Vastaaja 17: *”Tarvittaisiin verkostoa, jossa olisi johtajia ja koordinoivia henkilöitä. Tällä tavalla pystyttäisiin sovittamaan yhteen ideoita ja ajatuksia sekä toteuttamisen mahdollisuuksia ja resursseja.”*

Vastaaja 19: *”Joustavin ryhmittelyin tehtyjä pienverkostoja. Välillä voidaan olla samankokoiset kunnat samassa, välillä sekä ryhmissä ja välillä kaikki yhdessä.”*

Vastaaja 20: *”Maakunnallisia, alueellisia ja paikallisia. Verkostojen tulisi tuottaa lisäarvoa kunnan omalle toiminnalle yhteistyön kautta.”*

Näissä vastauksissa näkyy moninaiset odotukset ja tarpeet. Toimivien verkostojen rakentaminen edellyttää Sydänmaanlakan (2015, 167) mukaan, verkoston toiminnan sekä niiden johtamisen ymmärtämistä.

Etätyöskentelyn alustojen käytön ansiosta, verkostoituminen on tänä päivänä aiempaa helpompaa. Verkostotaloudessa toimintaa ohjaavat avoimuus, nopeus, uudenlainen yhteistoiminta, tiedon jakaminen ja globaalisuus. Sydänmaanlakan (2015, 167) mukaan olemmekin siirtymässä perinteisestä tiukasta ja kontrolloidusta kohti itseorganisoitumista. Koulumaailmassa on sisäistä toimijuutta, joka liittyy opetuksen järjestämiseen ja ammattirooleihin sekä -identiteettiin. Käsitteenä toimijuus on keskeinen työelämän oppimisen ja ammatillisen identiteetin viitekehyksessä (Jääskelä 2015). Erilaisten kehittämishankkeiden ja -tehtävien kautta, toimijuuden roolit ovat laajentuneet. Emme ole enää vain vastaanottavassa asemassa toteuttamassa meille annettua opetussuunnitelman perusteita, vaan kehitämme työn sisältöjä organisaatiomme sisällä sekä verkostoissa.

Kouluikäymättömyyden teema ja yhteisten rakenteiden tarve Pirkanmaalla

Kouluikäymättömyyden ilmiö on kasvanut kansallisesti ja kunnissa on tunnistettu yhteinen tarve asian selättämiseen. Seuraavissa kartoituksen vastauksissa tuodaan tätä näkökulmaa esiin

Vastaaja 6: *”Toivottaisiin tiiviimpää yhteistyötä koulupudokkaiden osalta sosiaalitoimen kanssa.”*

Vastaaja 8: *”Verkostojen merkittävin tehtävä on yhtenäistää käytänteitä kunnissa. Esim. SKY- ja inklusiohankkeiden kaltaisissa seutukunnallisissa verkostoissa pohdittuja poissaolokäytänteitä ja henkilöstön osaamisen vahvistamista seutukunnallisesti tasapuolisesti.*

Näihin tarpeisiin on kartoitukseen vastaamisen jälkeen vastattu osaltaan Yhdessä yhteisöllisesti hankkeessa sekä LINK-hankkeessa. Tammikuussa 2024 alkaa vuoden kestävä Läsnä kouluun kiinnittyminen ja poissaoloihin puuttuminen Tampereen kaupunkiseudulla-hanke, jonka tehtävänä on jalkauttaa lainsäädännön (26§) ja opetussuunnitelman muutosta sekä Tampereen kaupunkiseudun läsnäolon tukemisen ja poissaolon seurannan suunnitelmaa.

Verkostat tuen asioissa ja konsultaatio

Goldberg (2013) jaottelee ammattimaisen verkostoitumisen syitä ja hyötyjä. Ihmiset haluavat kehittää itseään ja saada oppia verkostonsa muilta jäseniltä. Eräänä ammatillisena syynä verkostoitua on lähteä verkostoitumaan löytääkseen ratkaisun johonkin ongelmaan, monesti avaimet ratkaisuun saattavat löytyä joltain alan asiantuntijalta. (Goldberg, 2013.)

Näissä kartoituksen vastauksissa esiintyvät oppilaskohtaisen konsultaation tarpeet, mutta myös yleisellä tasolla jaettavan tiedon, rakenteiden sekä toimintamallien jakamisen tarpeet yli kuntarajojen. Toisaalta tuen tarpeisiin vastaamiseen koetaan kunnissa yksittäisten teemaryhmien tarvetta kuten haastava käytös ja toiminta-alueittain järjestettävä opetus. Asiantuntijuuden jakaminen ja konsultaation saaminen koetaan tärkeiksi kunnissa.

Vastaaja 7: *”Yhteistyö sairaalakoulun kanssa (konsultoiva erityisopettaja), VIP-verkosto.”*

Vastaaja 11: *”Edelleenkin näemme asian niin, että paikallisella tasolla pystymme hyvinkin sujuvasti ja joustavasti asioista sopimaan ja suunnittelemaan. Mutta jos apua tarvitsemme kunnan ulkopuolelta, ne kanavat eivät ole selkeät. Tai jos on erityisen haastava ”keissi”, niin silloin ymmärrys loppuu, mistä saamme tarkoituksenmukaisen avun ja tuen ja vieläpä nopeasti.”*

Vastaaja 14: *"Verkostoja, jossa voidaan yhdessä jakaa kokemuksia erilaisista tuen järjestämisen haasteista ja ratkaisuista."*

Vastaaja 16: *"Alueellinen asiantuntijaverkosto tuen järjestämisen teemassa, toimijoilla yhtymäkohta Pirhaan. Järkevää kuitenkin huomioida lakisääteiset velvoitteet /esim. alueellinen opiskeluhoito ohjausryhmä ja muut alueelliset verkostot), koska toimijat ovat varsinkin pienissä kunnissa samat."*

Vastaaja 18: *"Vaikeimmin vammaisten oppilaiden verkostot ja yhteiset linjaukset mm. toiminta-alueittain opiskeluun siirtymisessä ja esiopetuksen erityisryhmät."*

Vastaaja 21: *"Tukea ja yhteistyötä haastavaan käytökseen puuttumiseen."*

4. Kuntakohtaiset tarpeet kunnan ulkopuoliselle yhteistyölle ja osaamisen jakamiselle

Seuraavissa kappaleissa on aukaistu kartoituksessa esiintyviä kuntien tarpeita kunnan ulkopuoliselle yhteistyölle ja osaamisen jakamiselle. Aineistosta on lainattu vastauksia eri teemoihin seuraavasti:

Johtamisen teemat

Vastaaja 1: *"Koulutusjohdon hyväksyntä erityisopetuksen kehittämiseen."*

Vastaaja 2: *"Johtamisen teemat, kehittämisen teemat."*

Johtamisen teemat olivat melko vähäisesti edustettuna tässä vastausjoukossa. Muiden kysymysten vastauksissa teemaan viitattiin jonkin verran. Aineistosta voi muodostaa päätelmiä, että odotukset muodostuvat enemmän yhteisen kehittämisen koordinointiin ja kehittämisen sisältöön kuntakohtaisten tarpeiden perusteella.

Sairaalaopetuksen kanssa tehtävä yhteistyö ja osaamisen vahvistaminen

Kartoituksen vastauksissa koettiin sairaalaopetuksen kanssa tehtävä yhteistyö tärkeänä paikallisen osaamisen vahvistamisessa niissä sisällöissä, jotka kuuluvat sairaalaopetuksen asiantuntemukseen. Näitä tarpeita kuvattiin seuraavissa vastauksissa:

Vastaaja 4: *"Käytöksellään hyvin haastavien oppilaiden tukemiseen tarvitaan yhteistyötä. Kouluikäymättömät, aggressiiviset, itsetuhoiset lapset ja nuoret ovat lisääntyneet ja osaaminen ja käytettävissä olevat keinot eivät aina kohtaa tarpeita."*

Vastaaja 6: *"Sairaalakoulun kanssa tehtävä yhteistyö. Koulutuksia."*

Vastaaja 12: *"Asiantuntijuutta, vahvistusta paikallisille ratkaisuille. Erityisopettajista on huutava pula, joten kaikkia virkoja ei saada täytettyä ammattitaitoisella/koulutetulla henkilöstöllä."*

Vastaaja 15: *"Yhteistyö sairaalakoulun kanssa (kl. konsultaatio) on tärkeää."*

Vastaaja 18: *"Lasten ja nuorten mielenterveys- ja psyykkiset ongelmat/ niiden hoitaminen."*

Edellä kuvatut sairaalaopetuksen konsultaatiopalvelupyyntöjen primaarisyyt (lkm=n, %) näyttävät sairaalaopetuksen tilastojen (lukuvuosi 2022-2023 Koivikkopuiston koulutalo, Puistokoulu, Tampereen kaupunki) valossa seuraavasti:

Primaarisyyt	lkm	%
Agressiivinen/ haastava käytös	95	43
Kouluakäymättömyys	51	23
Mieliala	38	17
Toimintakulttuuri	9	4
Muut	28	13
Yhteensä	222	

Kuvio 5. Sairaalaopetuksen konsultaatiotilasto 2022-2023. Suvilaakso. Muokattu alkuperäisestä.

Edellisen sairaalaopetuksen asiantuntijapalveluiden tarpeen lisäksi esiin tuotiin erityisosaamisen tarvetta paikallisiin haasteisiin kuntien vastauksissa:

Erityisosaaminen

Vastaaja 5: *”Pieni kunta tarvitsee erityiskoulupaikkoja ym. erityisosaamista, mitä omassa kunnassa ei ole.”*

Vastaaja 14: *”Erityisopetuksen erityisosaamisen verkosto (vaativa erityisopetus, nepsy) ja tuen järjestämisen osaamisen ja käytänteiden jakaminen verkostossa.”*

Vastaaja 16: *”Juurikin kehitysvammaisten oppilaiden kanssa työskentelyn ja koordinoinnin osaamisen jakamiselle.”*

Näihin erityisosaamisen tarpeisiin on pyritty kehittämään ratkaisuja Vaatu-verkostossa ja sen yhteistyössä [Vaatu ja vaativa konsultaatio – Vaativan erityisen tuen verkosto \(vip-verkosto.fi\)](#). Kehitysvammaisten oppilaiden kanssa työskentelyn ja osaamisen vahvistamiseen, on osaltaan vastannut Elmeri-koulujen konsultaatiohankkeet. Elmeri-koulut tarjoavat ajanjaksolla 1.1.2023-31.12.2024 maksutonta konsultaatiota omalla alueellaan Opetus- ja kulttuuriministeriön tukeman hankkeen turvin. Tämä konsultaatio kohdistuu varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tukea tarvitsevien erityisen tuen tai vaativan monialaisen tuen oppilaiden tukemiseen. Konsultaatiota tarjotaan varhaiskasvatukseen ja kouluille, joiden oppilailla on kehitysvammaisuutta, neuropsykiatrisia häiriöitä (erityisesti autismi) sekä merkittäviä, oppimista ja arjessa selviämistä estäviä psykososiaalisia pulmia. [Konsultointi – Elmeri-koulut \(elmerikoulut.fi\)](#)

Pirkanmaan hyvinvointialueen ja kolmannen sektorin yhteistyö

Kuntien palveluiden rinnalle tarvitaan Pirkanmaan hyvinvointialueen osaamista, yhteistyötä ja palveluita sekä kolmannen sektorin toimijoita. Hyvinvointialueelle siirtymisen myötä, koetaan tarvetta uuden organisaation vastuiden ja toimintatapojen selvittämiseen, yhteistyöverkostojen toiminnan jatkuvuutta sekä kehittämistä kaivataan. Näitä tarpeita kuvaavat seuraavat vastaukset:

Vastaaja 6: *”Pirha-yhteistyön kehittäminen: vastuutahot ja toimintatavat vielä osittain epäselviä.”*

Vastaaja 8: *”Kunnan ja Pirhan verkostojen säilyminen ja kehittäminen (oppilashuolto ja erikoissairaanhoido).”*

Vastaaja 3: *”Kolmannen sektorin kanssa tehtävän yhteistyön tiivistäminen.”*

Kokemusten ja osaamisen jakaminen

Horelli (2009, 208–209) kuvaa sosiaalisen koheesion verkostoja (engl. networks of social cohesion) eli verkostorakennetta, jota yleensä julkisen toiminnan verkostot noudattavat. Nämä verkostot suuntaavat joidenkin sosiaalisten ryhmien voimaannuttamiseen, aseman parantamiseen ja yhteistyöhön. Sosiaalisen koheesion verkostojen vahvuudeksi Horelli mainitsee tietotaidon saada toimijoita liikkeelle ja tasapainottaa keskinäisiä suhteita. Kokemusten ja osaamisen jakamisen teema oli edustetuin kartoituksen kuntien vastauksissa. Vastauksissa korostuu osallisuus, yhteistyö ja ajatusten sekä kehittämistyön jakaminen, jotta samojen teemojen äärellä työskentely voitaisiin tehdä moninäkökulmaisesti ja tehokkaammin. Myös toisilta kunnilta oppiminen näkyy yhteistyötoiveena:

Vastaaja 7: *”Kunnissa ollaan painotettu erilaisia strategioita, jonka vuoksi kunnilla olisi paljon annettavaa toisilleen. Ettei jokaisessa kunnassa kehitetä esim. lakiuudistusten myötä käytäntöjä itsekseen vaan hyödynnettäisiin kehitystyön jakamista kuntien kesken. Mm. oppivelvollisuuden pidentämisen myötä kunnissa ollaan jouduttu tekemään paljon toimintamalleja, joita voitaisiin hyödyntää kaikissa kunnissa. Työn jakamista kuntien kesken; tästä hyvänä esimerkkinä Tuva-koulutuksen ”aiheuttama” numeroiden korottaminen, jonka kehitystyössä vastuuta ollaan jaettu kuntien kesken niin, että esim. eri oppiaineiden korotuspaketteja suunnitellaan ja arvioidaan eri kunnissa. Näin jokaisen kunnan ei tarvitse tehdä korotuspaketteja kaikkiin oppiaineisiin vaan työtä on jaettu eri kuntiin.”*

Vastaaja 9: *”Kokemusten jakaminen.”*

Vastaaja 10: *”Yhteisten asioiden (ops, arviointi, erityisopetus jne.) yhteiselle pohtimiselle verkostoja. Omien vahvuuksien ja osaamisen jakamista. Samoja asioita pohditaan kuitenkin kaikissa kunnissa, usein myös samoin lopputuloksen, mutta jollakin voi olla kertoa uusi, timanttinen ajatus.”*

Vastaaja 11: *”Lisää tietoisuutta toistemme (eri kuntien) palveluista ja tuen rakenteista. - Tiedonsiirron yhteiset käytännöt, laatukriteerit”*

Vastaaja 13: *”Miten asioita voi pienessä kunnassa tehdä toisin? Mitä muualla on kokeiltu / tehty? Erilaiset verkostot avartavat näkymiä.”*

Vastaaja 17: *”Koska toimijoita on rajallisesti, keskustelu ja vertaistuki toteutuu myös kuntarajojen ylitse. Usein on huomattu, että samojen asioiden kanssa täällä painitaan, kuin naapurissakin. Mielellämme olemme mukana osallistumassa ja jakamassa, mutta ”päätoimista verkostoitujaa” meiltä ei löydy.”*

5. Kuntaa palveleva toimintatapa kehittämisessä

LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot-hankkeen kartoituksessa pyydettiin valitsemaan monivalintavaihtoehtoista keskeisin kuntaa palveleva toimintatapa kehittämisessä. Seuraavassa (kuvio 6) sektoridiagrammissa näkyvät kuntien vastausten (n yht. 21) jakautuminen (n=vastausten määrä).

● Oman kunnan (/organisaation) ...	6
● Muutaman samankokoisen kun...	8
● Pirkanmaan laajuinen verkostot...	4
● Kansallinen verkosto- ja kehittä...	1
● Muu	2

Kuvio 6

Vastauksissa eniten (n8) kuntia palvelevana kehittämisen tapana nimettiin muutaman samankokoisen kunnan yhteistyö (osaamisen jakaminen, resurssien näkökulma ym.). Oman kunnan (/organisaation) oma kehittämistyö esiintyi seuraavaksi useimmassa vastauksessa (n6).

Pirkanmaan laajuinen verkostotyö ja kehittäminen (mm. hankkeet ja hyvinvointialuetyö) koettiin kunnissa (n4) kansallista verkosto- ja kehittämistyötä (n1) merkittävämmäksi. Tämä suuntaus kansallisesta verkosto- ja kehittämistyöstä maakuntatasolle, on selitettävissä Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen johtaman VIP-verkoston vakiinnuttamiskauden päättymisellä (31.12.2022).

Alueellisia VIPU-verkostoitumistilaisuuksia järjestettiin etänä keväällä 2023 ja syksyllä 2023 Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin operoimina. Näillä alueellisilla verkostoitumistilaisuuksilla tuetaan verkostojen lisäksi alueellista kehittämistyötä. Tilaisuuksien tiedottamisessa hyödynnettiin VIPU-yhdyshenkilöiden verkostoa sekä vakiinnuttamiskauden alueryhmien jäseniä. VIP-verkoston koko viisivuotinen toiminta on kuvattu kahdessa Opetushallituksen Raportit ja selvitykset –sarjan julkaisussa: [VIP-verkosto 2018-2020](#) sekä [VIP-verkosto 2021-2022](#).

Monivalintavaihtoehtojen lisäksi kahdessa vastauksessa avattiin kuntaa palvelevia toimintatapoja kehittämisessä seuraavasti

Vastaaja 1: ”Näemme kaikki nämä tärkeinä toimintamme kehittämisessä.”

Vastaaja 2: ”Mielestämme meidän pitää toimia kaikilla tasoilla ja yrittää löytää edustusta monen tasoiseen yhteistyöhön tai ainakin pyrkiä olemaan joissakin foorumeissa kuunteluoppilaan asemassa.”

6. Keskeisiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi

LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot-hankkeen kartoituksessa pyydettiin kuntia määrittelemään kehittämistoiminnan osa-alueiden merkitystä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden näkökulmasta ja arviointi tehtiin seuraavista tekijöistä asteikolla 1-4 (1=vähäinen merkitys, 2=jonkun verran merkitystä, 3=merkitystä, 4= erittäin suuri merkitys):

3.71 Sivistystoimen johdon tuki

3.62 Aktiivinen SISOTE-yhteistyö ja selkeät palvelurakenteet hyvinvointialueella

3.19 Ulkopuolinen rahoitus (esim. VIP-verkostohankkeet)

3.14 Kansallinen ohjaus

3.05 Kehittämistoiminnan koordinointi yhdellä organisaatiolla

3.0 Vipu-verkoston aktiivinen toiminta alueella ja kunnissa

2.95 Monialaisten ryhmien (esim. VIP-alueryhmät) toiminnan jatkaminen alueella

2.86 Vipu-yhdyshenkilön aktiivinen toiminta kunnassa

Vastaukset ovat esitetty siinä järjestyksessä, missä kunnat arvioivat osa-alueen tärkeyttä. Ylimpänä kehittämistoiminnan jatkuvuuden kannalta merkittävin osa-alue. Näissä vastauksissa sivistystoimen johdon tuki (3.71) on merkittävin osa-alue eli kunnat kokevat sivistysjohdon sitoutumisen ja tuen kehittämiseen merkittävimmäksi osa-alueeksi kehittämistoiminnan jatkuvuudessa. Johtamista pidetään koulun toimintakulttuurin kehittymisen lähtökohtana ja keskeisimpänä muutoksen mahdollistajana (Wenström, 2020).

Vastausten keskiarvo on 3.19 ja osa-alueista vähäisimmän merkityksenkin saanut Vipu-yhdyshenkilön aktiivinen toiminta kunnassa, sai 2.86, joka kertoo sen, että nämä kaikki osa-alueet koetaan jonkin verran merkittäviksi tai merkittäviksi osa-alueiksi.

Aktiivinen SISOTE-yhteistyö ja selkeät palvelurakenteet hyvinvointialueella (3.62) on vastausten toiseksi merkittävin kehittämisen jatkuvuuden osa-alue. Vastausten kahden merkityksellisimmän osa-alueen tarkastelussa näkyy yhteneväisyys Kuntaliiton lasten ja perheiden palveluiden sote- ja maakuntauudistuksen valmistelua koskevan kyselyn (2007) kanssa, jossa nousi vastaavasti voimakkaasti esiin näkemys, jonka mukaan sivistystoimi tarvitaan nykyistä vahvemmin mukaan valmisteluun kunta- ja maakuntatasolla sekä valtakunnallisesti. Sivistystoimen rooli valmistelussa nähtiin keskeiseksi uudistuksen onnistumisen kannalta. Sivistysjohdon käsityksen mukaan kuntien vastuulle jäävän ennalta ehkäisevän työn sekä hyvinvoinnin edistämisen roolia ja palveluiden kytkeytymistä toisiinsa ei oltu otettu riittävästi huomioon valmistelussa kyselyn tekemisen aikana. Kuntien ja maakuntien vastuulla olevat palvelut limittyvät toisiinsa, mikä edellyttää toimivia yhteistyörakenteita muun muassa opiskeluhoitopalvelut. (Kuntaliitto 2007)

Kuntaliiton kyselyssä (2007) sivistysjohto toivoi muutostukea erityisesti yhteistyörakenteiden ja yhteisten prosessien kehittämiseen. LINK-kartoituksessa kehittämistä tukevat ja mahdollistavat seuraavat osa-alueet: Ulkopuolinen rahoitus (3.19), kansallinen ohjaus (3.14), kehittämistoiminnan koordinointi yhdellä organisaatiolla (3.05). Vastaavasti Kuntaliiton kyselyssä (2007) ministeriöiden ohjaava rooli koettiin keskeiseksi. Maakuntien lisäksi kunnat tarvitsevat valtakunnallista ohjausta, jotta sivistystoimen edustus

saadaan aktiivisesti mukaan ja uudistuksen valmistelussa pystytään hyödyntämään kaikki tarvittava osaaminen.

Ulkopuolinen rahoitus (3.19) on usein merkittävää kehittämistoiminnan mahdollistamisessa ja sen kautta eri kokoiset kunnat pääsevät kehittämään toimintaansa. Valtionvarainministeriön asettama kuntien valtionavustuskäytänteitä kehittävä jaosto kartoitti vuonna 2021 valtionavustuskäytänteiden nyky- ja tavoitetilaa avustusten hakijoilta ja myöntäjiltä. Tässä Valtiovarainministeriön kartoituksessa suositellaan vahvempaa kuntien välistä yhteistyötä ja isompia hankkeita, joilla saadaan hallinnoinnin osuutta kustannuksista pienennettyä ja resursseista voitaisiin kohdentaa isompi osa vaikuttavampaan kehittämistoimintaan. (Valtiovarainministeriö 2021)

LINK-kartoituksessa kehittämistoiminnan koordinointi yhdellä organisaatiolla (3.05), koettiin merkitykselliseksi. Verkoston vetäjä on mahdollistaja, yhteen saattaja ja toiminnan moottori, joka pitää toiminnan hallittuna, mutta ei kuitenkaan pyri liikaa ohjaamaan toimintaa. Verkoston vetäjä pitää yhteistä tavoitetilaa sekä motivaatiota yllä. Toisaalta yhteistyökuntien on tärkeä tiedostaa, että verkoston johtaminen on erilaista kuin hierarkian johtaminen, jossa säännöt ja sopimukset määrittelevät sen, miten yhdessä toimitaan. Verkostokehittämisessä kaikilla osapuolilla on vastavuoroinen rooli, jotta osapuolet voivat luottaa ja sitoutuvat toimintaan sekä kaikki osapuolet kokevat hyötyä yhteiskehittämisestä. (Järvensivu 2020)

Edellä on kuvattu LINK-kartoituksessa nostettuja kehittämistoiminnan jatkuvuuden kannalta merkittävimpiä osa-alueita niin johtamisen, palvelurakenteiden, rahoituksen kuin koordinoinnin näkökulmasta. Lisäksi kehittämistoiminnassa tarvitaan erilaisia verkostoja ja toimijuutta, jotta tiedotus ja toiminnan kehittäminen saadaan jalkautumisen tasolle. Näistä verkostoista kartoituksen osa-alueet saivat seuraavat arviot kuntien kehittämistoiminnan jatkuvuuden kannalta: Vipu-verkoston aktiivinen toiminta alueella ja kunnissa (3.0), monialaisten ryhmien (esim. VIP-alueryhmät) toiminnan jatkaminen alueella (2.95) ja Vipu-yhdyshenkilön aktiivinen toiminta kunnassa (2.86).

7. Tuen suunnitelmat kunnissa Pirkanmaalla

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen suunnitelmallisen jatkumon muodostavat varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä esiopetussuunnitelman ja perusopetuksen opetussuunnitelman kanssa. Suunnitelmallisuus edistää lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista.

Varhaiskasvatuslain toteuttaminen käytännössä tarkoittaa suunnitelmallisia pedagogisia, hoidollisia ja rakenteellisia tuen muotoja. Yleisellä, tehostetulla ja erityisellä tuella vahvistetaan lapsen oikeutta saada tarvitsemansa tuki oikea-aikaisesti ja joustavasti.

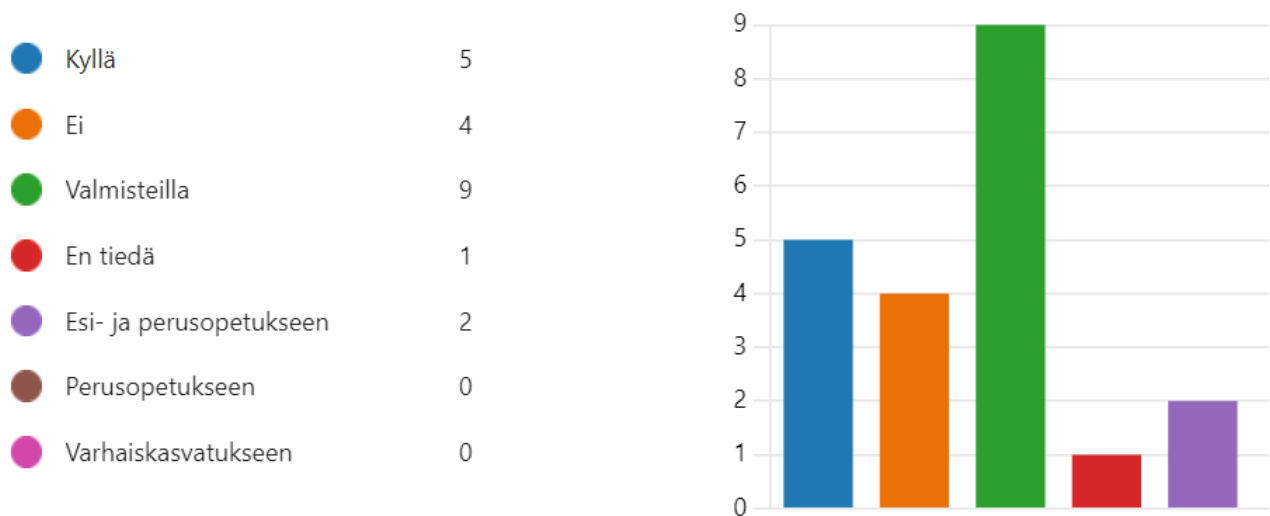
Lainsäädännöllinen jatkumo varhaiskasvatuksesta perusopetukseen edellyttää kunnissa tukitoimien ja toimintamallien, rakenteiden ja prosessien aukaisemista, kehittämistä sekä yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Etenkin nivelvaiheiden tuen kuvaaminen ja kehittäminen edellyttävät suunnitelmallisuutta.

Inklusio on kasvatus- ja koulutusalan arvoperustainen käsite ja tavoite. Varhaiskasvatuksessa inklusio tarkoittaa opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan laadukasta, inklusion ideologiaan pohjautuvaa kasvatusta ja koulutusta kaikille. Inklusiivisuutta perustellaan kansallisilla ja kansainvälisillä sopimuksilla ja sitä arvioidaan ja kehitetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Inklusion toteutuminen edellyttää muutoksia koulujärjestelmään.

Lähikouluperiaatteen ja inklusion näkökulmasta perusopetuslaki ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet antavat opetuksen ja tuen järjestämiselle viitekehyksen, mutta eivät määrää järjestämään tukea

tietyllä tavalla ja tietyssä paikassa. Tilannekohtainen arviointi ja vastuu opetus- ja tukijärjestelyä tarkemmin ohjaavista periaatteista sekä käytännön toteutuksesta, on opetuksen järjestäjien ja koulujen määriteltävissä. Kouluilla ja kunnilla on mahdollisuudet erilaisten lähikoulu- ja inklusioperiaatteen toteutumista tukevien rakenteiden suunnitteluun ja ratkaisujen tekemiseen paikallisesti. Oppilaille pyritään varmistamaan tasavertaiset mahdollisuudet muun muassa yksilöllisillä oppimispoluilla, positiivisen diskriminaation rahoituksella, joustavammalla opetuksella ja riittävällä tuella.

Inklusiivinen varhaiskasvatus- ja koulujärjestelmän käsittäminen tulisi mieltää toimintaa ohjaavana kokonaisvaltaisena arvoperustana ja toiminnan järjestämisen periaatteena, sekä kaikkien lasten oikeutena samoihin palveluihin ja opetukseen. Tämän tavoitteen suunnitelmalliseksi edistämiseksi ja kehittämistoiminnan arvioimisen seurannan tueksi, moni Pirkanmaan kunta on laatimassa tai laatinut tuen suunnitelman. Seuraavassa pylväskaaviossa (kuvio 7) näkyvät kuntien vastausten (n yht. 21) jakautuminen (n=vastausten määrä).

Kuvio 7

Pylväskaaviosta (kuvio 7) näkyy, että kartoitukseen vastanneissa viidessä kunnassa on laadittu tuen suunnitelma, esi- ja perusopetukseen on laadittu kahdessa kunnassa sekä valmisteilla kyselyn ajankohtana (27.1-30.4.2023) oli peräti yhdeksän kunnan tuen suunnitelma. Näin ollen tuen suunnitelma on lukuvuonna 2023-2024 mahdollisesti käytössä peräti 76% kartoitukseen osallistuvista kunnista (21 kuntaa) Pirkanmaalla.

Muita tuen suunnittelemiseen ja kehittämiseen liittyviä suunnitelmia mainittiin kartoituksessa seuraavia

Vastaaja 1: *”Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen strategia, tuen prosessien arviointisuunnitelma.”*

Vastaaja 2: *”Tuen suunnittelua toteutetaan tällä hetkellä kunnan sisällä erikseen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa, lisäksi kunnassamme on käynnissä joustavan esi- ja alkuopetuksen kehittämisen hanke, joka osaltaan nivoo kahta toimijaa yhteen. Lisäksi varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ydintoimijat tapaavat säännöllisesti ja keskustelevat tuen yhtenäistämiseen ja nivelvaiheeseen liittyvistä käytänteistä.”*

Vastaaja 3: *”Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, poissaolojen vähentäminen, Kiusaamisen vastainen suunnitelma, Hyvinvointitaitojen suunnitelma.”*

Vastaaja 4: *”Vasut ja opetussuunnitelmat.”*

Vastaaja 5: *”Meidän kunnassa oppimisen tuen suunnitelma ja tuen järjestäminen on paikallisella tasolla kirjattu opsiin.”*

Vastaaja 6: ”Ohjauksen suunnitelma- Varhaiskasvatussuunnitelma- Koulutuksen järjestäjän opiskeluhoollon suunnitelma – Perusopetuksen lukuvuosisuunnitelma ja varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma- Esiopetuksen opetussuunnitelma.”

Vastaaja 7: ”Olemme olleet Jyväskylän yliopiston TTJ5-hankkeessa (Tukea tuen järjestäjille). Hankkeen myötä on mietitty kuntamme tuen asioiden kehittämistä.”

Vastaaja 8: ”Opiskeluhoollon suunnitelmien päivitys ja ops-työ.”

Vastaaja 9: ”Olemme huomanneet tarpeen pitkäjänteiseen tuen toimintojen kehittämiseen. Työ jatkuu.”

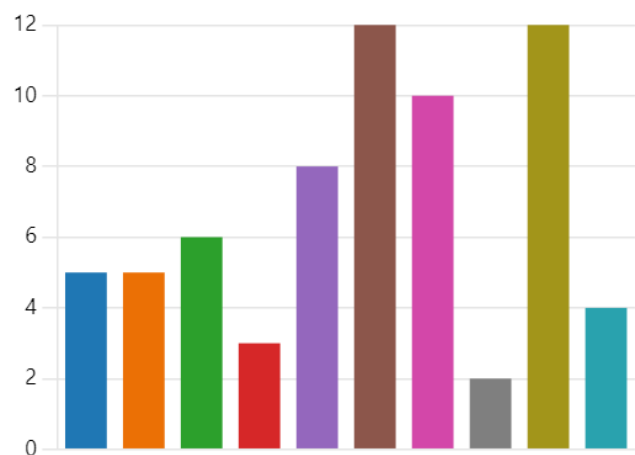
Vastaaja 10: ”Opiskeluhoolto suunnitelman päivittäminen, kouluverkkotyö, tuen käsikirja opettajille, sivistyspalveluiden kehittämissuunnitelmat, vuosisuunnitelmat.”

Näissä kuntien suunnitelmissa näyttäytyy varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen hallinnolliset järjestämistavat. Kunnat laativat monenlaisia ohjaavia suunnitelmia ja niiden yhdistävien tekijöiden integroiminen helpottaisi niiden hallinnointia, toteuttamisen arviointia sekä koulujen arkea. Opiskeluhoollon suunnitelmien laatiminen on korostunut hyvinvointialueelle siirtymisen (1.1.2023-) vuoksi ja tilanne on ajankohtainen kartoituksen ajankohtana. Kunnissa on erillisiä lakisääteisiä suunnitelmia sekä joitakin toimintaa ohjaavia yhdistäviä suunnitelmia kuten hyvinvointisuunnitelma (lastensuojelulaki 12§ ja oppilas- ja opiskeluhooltolaki 12§), jolla on vahvat yhteydet myös muihin sopimuksiin, lakeihin, suunnitelmiin, ohjelmiin ja asiakirjoihin.

8. Tuen suunnittelun, koordinoinnin ja johtamisen toimijat kunnissa

Kunnissa tuen suunnitteluun, koordinointiin ja johtamiseen osallistuu monia eri toimijoita ja toteutus tapahtuu monin eri tavoin. LINK-kartoituksen tekemässä pylväskaaviossa (kuvio 8) näkyy toimijoiden osallistumisen määrät (n) kunnissa

● Suunnittelija / -t	5
● Koordinaattori	5
● Hankekoordinaattori/ hankepääll...	6
● Johtava erityisopettaja	3
● Tuen tiimi (hallinnollinen)	8
● Tuen tiimi (koulukohtainen)	12
● Opetusjohtaja, opetuspäällikkö, ...	10
● Kehittämispäällikkö	2
● Sivistysjohtaja	12
● Muu	4

Kuvio 8

Suurin tuen toimijoiden edustus on koulutasolla, joissa toimivat tuen tiimit (n 12) ja saman suuruinen edustus on kuntien sivistysjohtajissa (n 12). Tuen johtamiseen osallistuvat opetusjohtajat ja opetuspäälliköt kymmenessä kunnassa. Hallinnollisia tuen tiimejä toimii kahdeksassa kunnassa. Hankekehittäminen näkyy

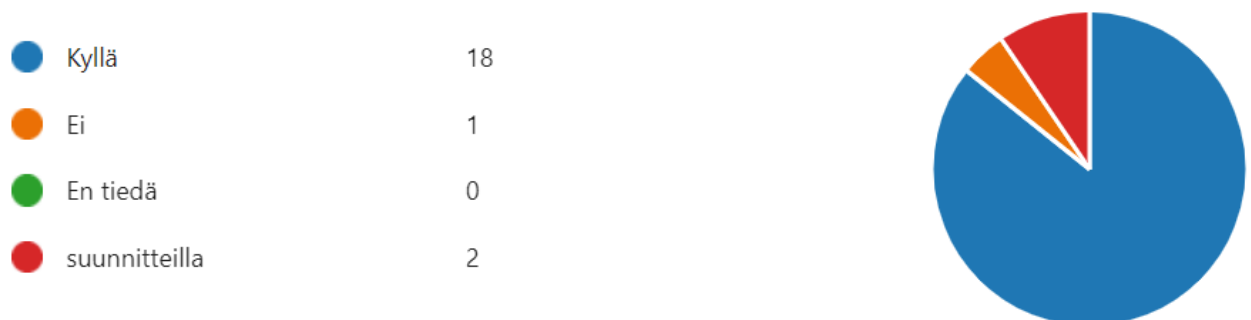
hankekoordinaattoreiden ja hankepäälliköiden määrissä (n 6). Lisäksi koordinaattoreita (n 5) ja suunnittelija/ suunnittelijoita (n 5) toimii tukeen liittyvissä työtehtävissä. Osassa kunnista tuen sisältöjä hoitaa johtava erityisopettaja (n 3). Kahdessa kunnassa tuen toimijoihin lukeutuu myös kehittämispäällikkö. Muita tuen johtamisen toimijat kunnissa ovat varhaiskasvatuksen johtajat, varhaiskasvatuspäälliköt ja varhaiskasvatuksen palvelupäälliköt. Lisäksi kartoituksessa mainittiin konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja erityisopetuksen kehittämistehtävään nimetty erityisopettaja. Kartoitus ei erittele kunnittain toimijoiden yhteismäärää, mutta kertoo moninaisesta toimijajoukosta sekä erilaisista nimikkeistä.

Tuen suunnittelun ja toteutuksen sekä koordinoinnin näkökulmasta ihanteellisessa tilanteessa toimijoita on kunnassa eri tasoilla kattaen varhaiskasvatuksen, koulun, hallinnollisen toiminnan ja johtamisen sekä koordinoinnin. Tämänkaltaisessa ihannetilanteessa suunnitelmat ja tuen rakenteet siirtyvät suunnitelmista käytäntöön. Toimijoiden kehittämisen osallisuus on monialaista ja asiantuntevaa, osaamisen jakaminen on ihannetilanteessa myös mahdollista kunnan sisällä. Toimijuuden lisäksi tarvitaan pitkäjänteistä suunnitelmallista työskentelyä, johon toimijat sitoutuvat kuten seuraavassa lainausesimerkissä:

” Olemme huomanneet tarpeen pitkäjänteiseen tuen toimintojen kehittämiseen. Työ jatkuu.”

9. Konsultatiivisen työotteen kehittämisen tilanne kunnissa

LINK-kartoituksen osallistuvista Pirkanmaan kunnista (21) lähes 86% (n 18) on kehittänyt konsultatiivista työotetta lukuvuonna 2022-2023. Lisäksi kahdessa kunnassa on suunnitteilla kehittämistyö. Vain yhdessä kartoituksen vastanneessa kunnassa mainittiin, ettei konsultatiivista työotetta kehitetä. Seuraavassa sektoridiagrammissa (kuvio 9) havainnollistetaan kartoituksen vastausten jakautuminen

Kuvio 9

Konsultatiivinen työote ja sen kehittäminen kohdentuu Pirkanmaan kunnissa (n 21/ 23) laaja-alaisen erityisopettajan työhön 28% (n 13), konsultoivan/ -t erityisopettajan työhön 28% (n 13) sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan työhön 20% (n 9). Kunnissa kehitetään myös nepsy-opettajan/ valmentajan konsultatiivista työtä 15% (n 7). Sektoridiagrammissa (kuvio 10) näkyy, mihin konsultatiivisen työotteen kehittäminen kohdentuu

● Laaja-alaisen erityisopettajan työ	13
● Konsultoiva /-t erityisopettaja	13
● Varhaiskasvatuksen erityisopetta...	9
● Nepsy-opettaja / valmentaja	7
● Muu työnkuva / tehtävä	4

Kuvio 10

Konsultatiivisen työotteen kehittäminen Pirkanmaan kunnissa (n 21/23) tapahtuu kartoituksen mukaan pääasiassa erityisopettajien työnkuvassa niin perusopetuksessa kuin varhaiskasvatuksessa. Työotteen kehittäminen tapahtuu osana työtehtävää tai konsultaatio on perustyön rinnalla oleva erillistehtävä.

Erityisopettajan konsultoiva työ on sisällynyt yhtenä koulutuksen osana eräiden yliopistojen erityisopettajan koulutusohjelmissa (Helsingin yliopisto, 2020; Oulun yliopisto, 2020). Opetushenkilöstön osallistumisen pedagogiseen kehittämiseen ja johtamiseen edellyttävät jaettava johtajuutta, jonka kautta koulun toiminta kehittyy laajasti ja koko henkilöstön osaaminen ja vahvuudet tulevat käyttöön (Toivola, 2019). Erityisopettaja tuntee erityisen tuen järjestämisen prosessin ja osallistamalla pedagogiseen johtamiseen, hän voi olla kehittämässä oppilaitoksen erityisen tuen pedagogisia käytänteitä (Göransson, Lindqvist, Klang, Magnusson & Nilholm, 2015).

Kartoituksen muut konsultatiivisen työnkuvan/ tehtävän kehittäminen vastaukset

Vastaaja 1: *"Konsultoivat luokanopettajat perusopetuksessa."*

Vastaaja 2: *"Kunnassamme on nimetty konsultoivia erityisopettajia, mutta työnkuvan ja toiminnan kehittäminen on vielä kesken."*

Vastaaja 3: *"Varhaiskasvatuksen erityisopetuksen koordinaattori"*

Vastaaja 4: *"erityisopettaja koordinaattorin konsultaatio"*

Vastaaja 5: *"Opiskeluhuollon konsultaatiotuki"*

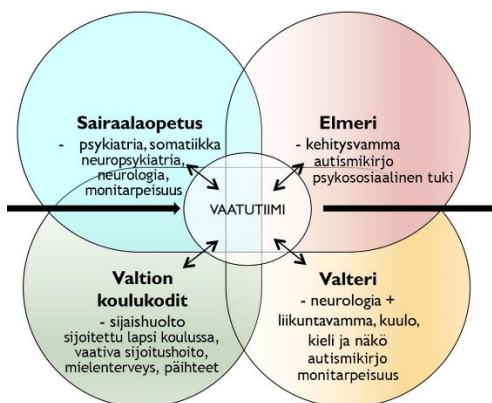
Näissä edellä olevissa vastauksissa yhdistyy konsultoiva työote koordinaattorin tehtävään, mukana on moniammatillinen näkökulma mm. luokanopettajien konsultoiva rooli sekä opiskeluhuollon konsultaatiotuki.

10. Pirkanmaan kuntien pedagogisten konsultaatiomuotojen kehittämisen tausta Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman vaativan erityisen tuen kehittämissuunnitelman (2015- 2017) loppuraportissa (2017:34) nostettiin esille huoli vaativan erityisen tuen oppilaiden oikeudesta koulunkäyntiin.

VIP-verkoston (2018-2020) vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkoston kehittämistoiminnan tavoitteena oli kansallisesti ja alueellisesti yhdistää ja syventää varhaiskasvatuksen, esi-, perus- ja lisäopetuksen vaativan erityisen tuen osaamisen kansallisia ja alueellisia voimavaroja. Tavoitteena oli vastata joustavammin ja monipuolisemmin vaativan erityisen tuen oppilaiden ja heidän opettajiensa tarpeisiin lasten ja nuorten omissa toimintaympäristöissä, kuten lähikouluissa. Ennaltaehkäisevä työote painottui toiminnassa ja pitkän aikavälin tavoitteissa (Opetushallitus 2021).

Vip-verkoston viimeisen toimintavuoden (2022) aikana Tays-alueen toiminnan keskipisteeseen nostettiin inklusion tukeminen kehittämällä sekä yleisen tason pedagogista konsultaatiota että vaativaa konsultaatiota. Vip-Ydinryhmän johdolla alueelle päätettiin ensimmäistä kertaa hakea kaikkien kolmen maakunnan yhteistä täydennyskoulutushanketta. Opetushallituksen opetustoimen täydennyskoulutusvaroin käynnistettiin Osakkeen koordinoimana syksyllä 2020 TAKO – Tays-alueen konsultaation ja ohjauksen koulutus, johon osallistuu erityisopettajia alueen 48 kunnasta (alueella yhteensä 52 kuntaa). Toiminnan tavoitteena on tukea alueellista verkostoitumista sekä paikallista konsultaatiomallin kehittämistyötä. Koulutus toteutettiin Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin toimesta 1,5 vuoden prosessikoulutuksena ja siihen osallistui alueelta 75 erityisopettajaa (Opetushallitus 2022). Tämä kehittämistyö näkyy Pirkanmaan kunnissa pedagogisen konsultaation lisääntymisessä.

Vaatu-toiminnaksi (2019-2023) kutsutaan Elmeri-koulujen, Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin, sairaalaopetuksen ja Valtion koulukotikoulun vaativaan erityiseen tukeen liittyvää kansallista yhteiskehittämistä, joka mainitaan opetus- ja kulttuuriministeriön Vaativan erityisen tuen - kehittämistyöryhmän raportissa (2017). Vaatu-toimijat ovat kehittäneet yhdessä sekä kansallisesti että alueellisesti uudenlaista moniammatillista vaativaa konsultaatio -palvelua esi- ja perusopetuksen järjestämisen tueksi erityisen vaativissa oppimisen ja koulunkäynnin tilanteissa. Kuviossa 11 havainnollistetaan Vaatu-toimijoiden osaamisalueita, joita konsultaatiossa voidaan yhdistää tarpeiden mukaan:

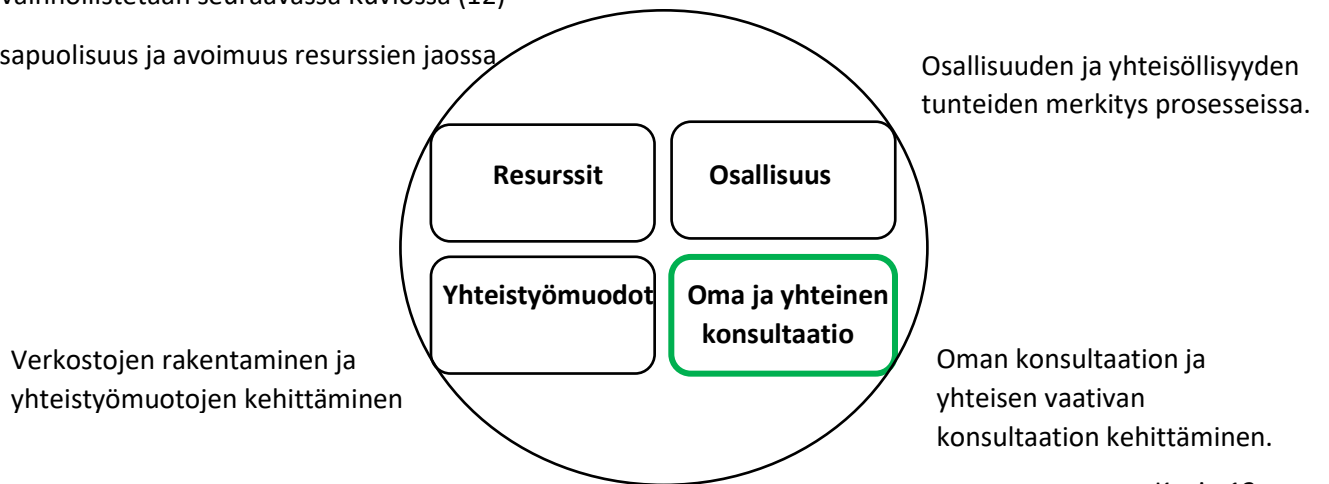

Kuvio 11 Vaatu-toimijat ja osa-alueet, lähde Vaatu-verkoston kuvia.

Vaatu-konsultaatiossa on yhdistetty tarvittaessa myös monialaista tukea kuten Osaamis- ja tukikeskus (OT) asiantuntijoita (<https://lapepirkanmaa.fi/erityis-ja-vaativan-tason-palvelut/ot-keskus/>). Konsultaation ensisijaisena tarkoituksena on ollut löytää yhdessä lähitoimijoiden kanssa ratkaisuja lapsen ja nuoren omaan ympäristöön sekä vahvistaa paikallista pedagogista tukea ja monialaista verkostoyhteistyötä (<https://vip-verkosto.fi/vaativa-konsultaatio/>).

Pirkanmaan tuen verkostojen rakentaminen ja yhteistyömuotojen kehittäminen (2018-2022) pohjautuvat kuntien omaan kehittämistoimintaan sekä VIP- ja VAATU-verkostojen kehittämistyöhön. Äärelä & Huuskon (2021) selvityksen mukaan vaativan erityisen tuen palveluiden kehittämisen neljä mahdollistajaa havainnollistetaan seuraavassa Kuviossa (12)

Tasapuolisuus ja avoimuus resurssien jaossa

Kuvio 12
(Äärelä & Huusko 2021, s46 kuvioista 13 muokattu)

Tämä kuvio (12) kuvaa johtajien (Vaatu-toimijat) käsityksiä kehittämisen mahdollistajista. LINK-kartoituksen mukaan kunnat ovat alkaneet kehittämään omaa konsultaatiotaan samalla kuin ne ovat ottaneet käyttöönsä tuen palveluiden valikoimaansa Valterin konsultaatiota, Sairaalaopetuksen konsultaatiota ja Elmeri-konsultaatiota sekä Vaatu-konsultaatiota. Näin toimimalla kunnat toteuttavat ja kehittävät VIP-verkoston kahta kärkeä: ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea sekä vaativan erityisen tuen monialaista tukea.

Seuraavan kuvion (13) kartalla on TAYS erva-alue ja Pirkanmaan VIP-verkoston toimijoita. Vipu-kunnissa on verkoston toimintaan osallistuvia monialaisia toimijoita "Vipu-henkilöitä" ja heitä toimii lähes kaikissa Pirkanmaan kunnissa.

Pirkanmaan kunnat

Akaa, Hämeenkyrö, Ikaalinen, Juupajoki, Jämsä, Kangasala, Kihniö, Kuhmoinen, Lempäälä, Mänttä-Vilppula, Nokia, Orivesi, Parkano, Pirkkala, Punkalaidun, Pälkäne, Ruovesi, Sastamala, Tampere, Urjala, Valkeakoski, Vesilahti, Virrat, Ylöjärvi.

Tays: **Pirkanmaa**, Etelä-Pohjanmaa, Kanta-Häme

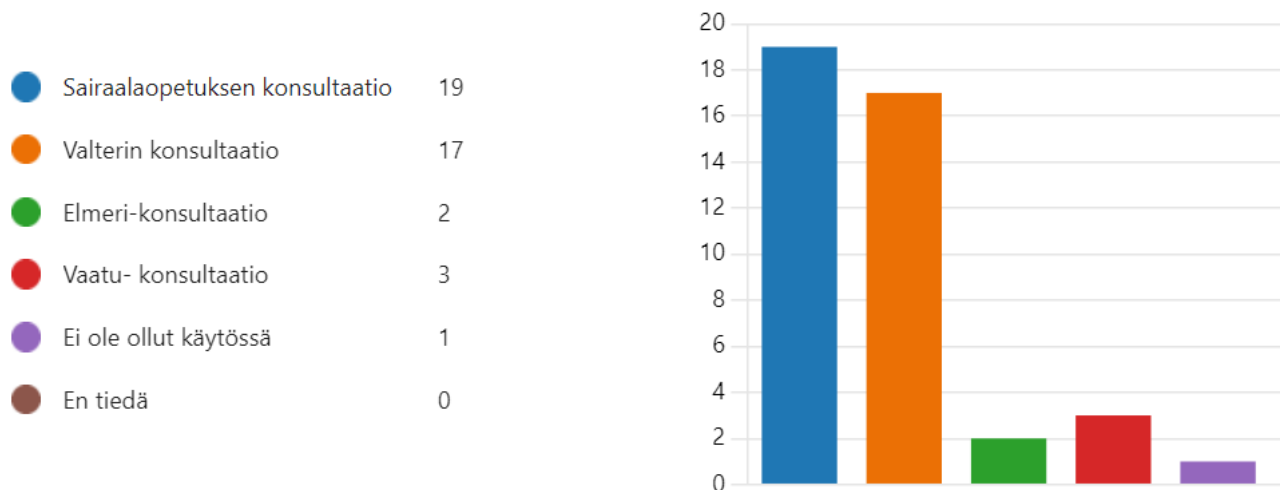
Sairaalaopetus: Ruutipuiston koulu, Seinäjoki. Ahveniston koulu, Hämeenlinna. Koivikkopuiston koulutalo/Puistokoulu, Tampere.

Valtion koulukodit: Sippolan koulukoti, Kouvola. Elmeri-koulut: Niittyvillan koulu, Seinäjoki. Rajasalmen koulu, Nokia.

Valteri: Yhdyshenkilö, Tampereen toimipiste.

Kuvio 13

Pylväskaaviossa (kuvio 14) näkyvät Pirkanmaan kuntien (n21/23) käyttämät konsultaatiomuodot

Kuvio 14

Tästä kaaviosta näkyy, että lukuvuonna 2022-2023 sairaalaopetuksen konsultaatio (hanke 2021-2023) on ollut käytössä 90,5% (n19/21) kartoitukseen vastanneista kunnista. Valterin konsultaatiota käytetään myös kattavasti 81% (n17/21). Vaatu-konsultaatiota on käytetty vähemmän (n 3) samoin Elmeri-konsultaatiota (n2).

Kartoituksen vastauksissa kerrottiin kokemuksia sairaalakoulun konsultaatiosta ja Valterin konsultaatiosta:

Vastaaja 2: *”Sairaalakoulun konsultaatio on ollut erittäin hyödyllinen tukimuoto.”*

Vastaaja 4: *”Sairaalakoulun konsultaatio on ollut toimiva ja tärkeä apu haastavissa tilanteissa.”*

Vastaaja 7: *”Näemme hyvin tärkeänä paikallisen konsultaatiokäytänteiden ja osaamisen kehittämisen. Lisäksi tarvitaan tietyissä tilanteissa ulkopuolista konsultaatiota osaamiskeskuksista (esim. Valteri, sairaalakoulu).”*

Vastaaja 1: *”Valteri konsultaatiosta on erittäin hyviä kokemuksia.”*

Sairaalaopetuksen tilastosta näkyy myös kuntien palveluiden käyttäminen. Vain neljä pientä kuntaa eivät käyttäneet sairaalaopetuksen konsultaatiota lukuvuonna 2022-2023. Karkeasti tiivistäen, oppilasmäärältään isoin eli Tampere käytti tilastojen valossa sairaalaopetuksen konsultaatiopalveluita eniten, tämän jälkeen tulivat käyttäjämäärissä Tampereen seutukunnat ja pienimpänä konsultaation käyttäjänä muut sairaalaopetuksen konsultaatiohankkeeseen osallistuneet kunnat.

Konsultaatiosta haluttiin kertoa vastauksissa seuraavaa:

Vastaaja 3: *”Konsultaatio on arvokasta toimintaa ja olemme saaneet paljon tukea opetuksen kehittämiseen sekä yksittäisten oppilaiden tuen ratkaisuihin.”*

Vastaaja 6: *”Selkeä parannus tuen järjestämisessä, rakenne alkaa olla hyvä, kynnys matala ja konsultaatio on tarpeellista. Tuen vaikuttavuus on parantunut konsultaatiomallien myötä. Toimijoilta on tullut hyvää palautetta. Konsultaatiotyö näkyy lasten ja nuorten arjessa.”*

Vastaaja 8: *”Varhaiskasvatuksessa toimii kiertävä veo. Alakouluilla on konsultaatorakenteita kehitetty jo pidemmälle ja selkeästi jaettu vastuuta konsultoinnista eri painotuksin kouluttautuneille opettajille. Toisessa yläkoulussa on tänä lukuvuonna aloitettu erityisopettajan konsultaatio ja toinen erityisopettaja on Nepsy-valmentajakoulutuksessa aloittaakseen konsultaatiota valmistuttuaan. Rehtorin visio ja ohjaus koulun kehittämistyössä on tärkeää.”*

Vastaaja 8. vastauksessa näyttäytyy ammatillisen yhteistyön vahvistuminen. Konsultaation onkin todettu vahvistavan muun muassa erityis- ja luokanopettajan ammatillista yhteistyötä (Pettersson & Ström, 2019).

LINK-hankkeen aikana on koulutusten kautta haluttu vahvistaa yhteisopettajuutta ja sen kehittämistä. Yhteisopettajuus voidaan nähdä myös eräänä konsultaation muotona. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa kaksi tai useampi opettaja yhdessä suunnittelee, toteuttaa ja arvioi opetustaan. Opettajien työskennellessä yhdessä he sekä oppivat että saavat ohjausta ja konsultaatiota toisiltaan. Tutkimusten mukaan on tärkeää, että eri opettajaryhmät kohtelevat toisiaan vertaisina erilaisesta koulutuksesta huolimatta ja tekevät yhteistyötä omien vahvuuksiensa kautta oppilaiden hyväksi (Shin, Lee & McKenna, 2016). Yhteisopetuksella voidaan tukea inklusiota ja edistää oppimista ja opettajien työhyvinvointia (Takala & Uusitalo-Malmivaara, 2012; Sirkko, Takala & Muukkonen, 2020).

Kartoituksessa kysyttiin syitä siihen, jos konsultaatiomuotoja ei ole käytetty. Näitä olivat seuraavat: Palveluihin ohjautumiseen ei ole rakennetta kunnassa (n 2), palveluihin ohjautumisesta ei ole sovittu kunnassa (n 1), palvelu on maksullista (n 1) ja ei ole ollut tarvetta (n 1).

Tässä eräs avoin vastaus liittyen konsultaatiosta tiedottamiseen sekä ohjautumiseen

Vastaaja 5: *"Konsultaatiopolut eivät ole kaikkien asiantuntijoiden tiedossa.(viittasimme aikaisemmin tuen käsikirjaan, olisi tarve sille) Ulkopuolinen näkemys oppilasasioihin on tärkeää."*

11. Nivelvaiheiden tuen jatkumot -varhaiskasvatus-perusopetus- toinen aste

Nivelvaiheilla tarkoitetaan yleisesti koulutusasteiden välisiä taitekohtia. Laajemmin määriteltynä koulutusasteiden sisälläkin voidaan nähdä erilaisia siirtymiä ja nivelvaiheita. Kartoituksen keskeiset teemat nivelvaiheiden tuen jatkumot vastauksissa koskivat seuraavia sisältöjä

Tiedonsiirto

Tiedonsiirtoa koskevia vastauksia oli useita ja näin sitä kuvattiin

Vastaaja 1: *"Erityiskoulussa tiedonsiirto erityisesti nivelvaiheissa erityisen tärkeää. Henkilötietolaki on tuottanut esteitä lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemiseksi, kun tietoa ei siirretä (Pol 40 §)."*

Vastaaja 4: *"Tiedon siirto vaka-perusopetus toimii hyvin.----"*

Vastaaja 6: *"-----Myös huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja huoltajien sitouttaminen yhteistyöhön tosi tärkeää mm. tietojensiirron kannalta."*

Vastaaja 7: *"-----Näin siirtyy kaikki tarvittava tieto lapsen tukeen liittyen huoltajia osallistaen. Kunnassa on käytössä wilma vaka-oo-perusopetus-toinen aste. Lapsen asiakirjat säilyvät ja siirtyvät wilmassa."*

Vastaaja 13: *"----- Kaikissa nivelvaiheissa on säännölliset vuosikellossa olevat tiedonvaihtopalaverit-----"*

Vastaaja 15: *"Nivelvaiheissa tiedon siirto ja tuen jatkumot toimivat mielestäni hyvin, koska meillä on niin pieni koulu/päiväkoti koulun yhteydessä, että tiedonsiirto on helppoa."*

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen nivel

Kartoituksen vastauksissa käsiteltiin ensimmäisiä nivelvaiheita seuraavasti

Vastaaja 2: *”Jatkumo osastojen välillä toimii. Opintopoluista keskustellaan varhaiskasvatuksen kanssa selkeissä kohdissa jo vuotta ennen varhennetun esiopetuksen alkua. Oppilaan siirtyminen suunnitellaan ja toteutetaan pitkäjänteisesti. Haasteet tilanteisiin tulevat silloin kun TAYS ottaa kantaa opetuksen järjestäjän päätöksessä oleviin teemoihin.”*

Vastaaja 10: *”Kunnassamme on tänä lukuvuonna kiinnitetty erityistä huomiota vaka-perusopetuksen nivelvaiheeseen, koska esiopetus siirtyi kouluista päiväkotien järjestettäväksi.”*

Vastaaja 13: *”Esimiehet katsovat tulevaan jo varhaisessa vaiheessa vaka-esiopetusnivelessä.”*

Esiopetuksen hallinnollinen organisointi on järjestetty eri tavoin eri kunnissa. Samoin esiopetusta annetaan kouluilla tai päiväkodeilla riippuen kunnasta. 2000-luvulla on siirrytty enenevässä määrin esiopetuksen antamiseen kouluilla. Tampereen kaupunkiseudun kunnissa esiopetusta järjestetään hallinnollisesti sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa. Tampereen kaupunkiseudun esi- ja perusopetuksen vertailuraportissa (2021) kuntien järjestämä esiopetus on kuvattu seuraavassa taulukossa (kuvio 15)

	Kangasala	Lempäälä	Nokia	Orivesi	Pirkkala	Tampere	Vesilahti	Ylöjärvi
Pääsääntöinen järjestämipaikka	Koulu	Koulu	Päiväkoti	Koulu	Koulu	Koulu	Koulu	Päiväkoti
Hallinnollinen organisointi	Varhaiskasvatus	Opetus	Varhaiskasvatus	Varhaiskasvatus	Opetus	Varhaiskasvatus	Opetus	Varhaiskasvatus

Kuvio 15

(Ruokonen, T. 2021)

LINK-hanke tuki varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tuen jatkumoiden kokeiluja ja kehittämistyötä kunnissa. Tampereen tavoitteena oli kehittää varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja erityisopettajien yhteistyötä nivelvaiheessa LINK-hankkeen aikana. Esi- ja perusopetuksen nivelvaihetta on kehitetty useita vuosia muun muassa eri hankkeiden avulla. Kehittämistyö jatkuu Joustavan esi- ja alkuopetuksen hankkeessa (1.8.2022-31.7.2024). Erityisopettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan nivelvaiheen yhteistyötä ja tavoitteen toteuttamista tuettiin muun muassa ohjaamalla laaja-alaisen erityisopettajan resurssia (1vvt/ koulutalo) esiopetukseen (2022-2023). Lisäksi laaja-alaisen erityisopettajan resurssia on kohdennettu esiopetuksen puolelle (1vvt/ryhmä) vuodesta 2022 eteenpäin. Alkuperäinen ajatus oli palkata lisää varhaiskasvatuksen erityisopettajia kehittämään nivelvaiheen yhteistyötä. Henkilöstön saatavuuden takia tämä ei toteutunut. Sen sijaan joustava esi- ja alkuopetushankkeen avulla palkattiin jokaiselle koulupolulle (6 koulupolkua) yksi luokanopettaja (2023 – 2024) tukemaan esi- ja perusopetuksen oppilaiden oppimisvalmiuksia ja tasavertaisen oppimisen mahdollisuuksia yhteisopettajuuden keinoin. Luokanopettajien työnkuva rakentui Vantaalta saadun tsemppariopettaja -mallin mukaisesti. Inklusiota tuettiin kiinnittämällä erityistä huomiota syrjäytymisriskissä oleviin lapsiin sekä tarvittaessa ei äidinkielenään suomea puhuviin oppilaisiin. Käytännössä esi- ja alkuopetuksen yhteistoiminnan organisointi on tapahtunut kouluilla ja toteuttamistapoja on ollut useita. Hankeyhteistyöpareille on organisoitu suunnittelupäiviä, joissa yhteistyön käytänteitä on suunniteltu valmiiksi annettujen teemojen pohjalta.

Yhteiset esi- ja alkuopetuksen hyvät yhteistyön rakenteet sekä käytännöt on koottu Joustavan esi- ja alkuopetuksen hankkeessa seuraavasti:

- Varhaiskasvatustyöryhmän johtaja – rehtori yhteistyö ja henkilöstön välinen päivittäinen yhteistyö.
- Koulupolku-tasoiset esimies-tapaamiset: esim. esiopetusryhmien muodostaminen koulupolku-jatkumo huomioiden.
- Esi- ja alkuopetuksen portaat lukuvuosisuunnitelmassa
- Yhteistyön minimi 5h/viikossa
- Esi- ja alkuopetuksen suunnittelupäivät

Tuen jatkumoa on kehitetty hankeyhteistyössä ja LINK oli mukana seudun VINK-hankkeessa (Tampereen kaupunkiseudun varhaiskasvatuksen tuen ja inklusion kehittämishanke 2021-2022). Hankkeen tavoitteena oli kehittää varhaiskasvatuksen tuen ja inklusion käytänteitä seudullisesti. LINK- ja VINK-hankkeiden kesken tuotettiin muun muassa varhaiskasvatuksen inklusiovideo, jossa moniäänisesti käsitellään inklusiota varhaiskasvatuksessa. Tämän oikeus oppia-kehittämishankkeen työskentely oli vahvasti yhteydessä varhaiskasvatuksen kolmitasoisien tuen prosessiin ja sen rakenteiden jalkauttamiseen. VINK oli mukana kehittämässä Tampereen kaupunkiseudulla muun muassa inklusiivista johtamista sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajien työnkuvaa.

Toisen asteen nivelen tuki

Seuraavissa vastauksissa koettiin haasteita perusopetuksen ja toisen asteen niveleen liittyen.

Vastaaja 4: *”-----Toiselle asteelle siirtyessä on haasteita.”*

Vastaaja 8: *”-----Haastavin nivelvaihe on 9.luokalta toiselle asteelle.”*

Vastaaja 9: *”-----Perusopetus-2.aste -nivel: kipuilua vielä, kehittäminen on työn alla, pohdintaa miten perusopetuksen rakenteet saataisiin siirtymään toiselle asteelle.”*

Opetushallituksen Sujuvuutta siirtymiin – Toisen asteen ammatillisen koulutuksen siirtymä- ja nivelvaiheet-raportissa (2017) siirtymistä edistävinä ja tukevinä tekijöinä nähtiin erityisesti ohjauspalveluiden riittävyys ja moniammatillinen, sujuva verkostoyhteistyö. Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä. Syrjäytymisen ehkäisyssä moniammatillisella yhteistyöllä pyritään kehittämään sektorirajat ylittävää moninäkökulmaista työtettä vastaamaan yksilön yhä moninaisempiin haasteisiin. Moniammatillisen verkostoyhteistyön määrä on suuri koulutukseen hakeutumisen ja ammatilliseen koulutukseen siirtymisen nivelvaiheessa. Opetushallituksen selvitykseen vastaajista yli puolet (54,4 %) koki moniammatillisen yhteistyön toteutuvan erittäin hyvin. Siirtymisen onnistumisessa on tärkeää, että henkilökohtaistamisprosessi ja organisaation sisäiset toimintaprosessit ovat selkeitä ja johdonmukaisia ja näin tukevat koulutuksen aloittamista. (Opetushallitus 2017:1)

Nivelvaiheiden rakenteet ja mallit

Nivelvaiheiden tuen rakenteita on kehitetty siten, että niihin on olemassa kunnissa toimintamalleja. Näitä kuvataan kartoituksen vastauksissa näin

Vastaaja 7: *”Kunnassa on rakennettu yhteinen toimintamalli esiopetukseen ja perusopetukseen.*

Molemmissa toimii samalla rakenteella pedagogiset ryhmät ja oppilashuollon asiantuntijaryhmät. Kasvun ja oppimisen tuen koordinaattori osallistuu myös esiopetuksen ryhmiin. Keväällä myös koulujen laaja-alaiset erityisopettajat. Samalla tavalla nivelvaihe 6 lk-7 lk.”

Vastaaja 9: *"Varhaiskasvatus-perusopetus -nivel: rakenne on selkeä ja yhteistyö toimii pääosin hyvin, lähikoulu- ja -päiväkotiperiaate toimii koko ajan paremmin, lapsen oikeus saada tukea toteutuu hyvin."*

Vastaaja 12: *"-- on ollut käytössä selkeä malli nivelvaiheen tuen jatkumoon jo useita vuosia."*

Vastaaja 14: *"Selkeä suunnitelma laadittu ja jalkautettu! "*

Kehittäminen

Nivelvaiheisiin liittyä erilaista kehittämistä, jota kuvataan seuraavissa vastauksissa

Vastaaja 3: *"-----Yleisen tuen osalta kehittämistyö on käynnissä."*

Vastaaja 5: *"Toimintaa kehitetään kunnassamme hankkeen rahoituksen tuella."*

Vastaaja 6: *"Ala-yläkoulun nivelvaihe tarvitsee nivelvaiheyhteistyön kehittämistä esim. kasvatusohjaajien/yhteisöohjaajien ja tutustumispäivien muodossa. Ryhmäytys 7.luokan aikana tosi tärkeä esim. hyvinvointituntien avulla.-----"*

Vastaaja 8: *"Tuen jatkumoiden toteuttaminen vie aikaa ja resursseja paljon, mutta on siitä huolimatta tärkeää. Kunnassamme koemme, että olemme löytäneet hyviä käytänteitä nivelvaiheyhteistyöskentelyyn ja tuen suunnittelemiseksi."*

Vastaaja 11: *"Nivelvaiheiden tuen jatkumon kehittäminen on hyvin tärkeää ja tätä on meilläkin kehitetty systemaattisesti."*

Kehittäminen edellyttää sitoutunutta opetushenkilöstöä. Opetushallituksen (2017:1) tekemässä selvityksessä, opiskelijan ohjaukseen suunnatut resurssit koettiin tarkoituksenmukaisesti suunnatuiksi. Yli 90 prosenttia selvityksen vastaajista lisäksi koki, että henkilöstö on sitoutunut opiskelijan ohjaamiseen koulutuksen aloitusvaiheessa. Henkilöstön sitoutuneisuus nousikin esiin yhtenä merkittävänä koulutukseen siirtymisen onnistumista edistävänä tekijänä.

Edellä olevien teemojen lisäksi kerrottiin seuraavia toiveita ja tarpeita liittyen Pirkanmaan tuen jatkumoihin ja verkostoihin

Vastaaja 1: *"Selkeä koordinaatiokaavio, polku siitä, miten edetään kun lapsi tarvitsee tukea kasvuun, kehitykseen ja terveyteen . Vaativan tuen konsultaatio pitäisi olla ilmaista. Tukitoimien tsekkauslista on oiva työkalu!"*

Vastaaja 2: *"Sijaishuoltolaitosten kanssa tehtävä yhteistyö on haasteellista ja tarvetta yhteistyön kehittämiseen on olemassa. Usein lasten ja nuorten koulupolku on sekava ja koulupuolen tuen tarpeita ei tiedetä sijaishuoltolaitoksessa."*

Pohdintaa ja johtopäätelmiä

Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot hankkeella pyrittiin yhdessä vastaamaan kansallisessa VIP-verkostossa tehtyyn toimintaan ja tavoitteisiin, joita vakiinnutettiin maakunnallisella tasolla nivoen yhteen paikallisissa inklusiohankkeissa tehtyä kehitystyötä. Keskeistä LINKin toiminnassa oli pyrkimys maakunnallisella taholla yhteneviin tuen käytänteisiin ja suuntaviivoihin. Tässä tavoitteessa hyödynnettiin ja tiivistettiin olemassa olevia verkostoja. Hankkeessa tuotettiin materiaalia ja tukipalvelua sekä levitettiin hyviä käytänteitä erityisesti yleisen tuen portaalle. Tämä työskentelytapa koettiin kunnissa hyödylliseksi ja konkreettiseksi kehittämistoimeksi.

Usein hankekehittämisen haasteena on väliaikaisuus ja kehittämistyön jalkauttaminen rakenteisiin saakka koetaan haastavaksi lyhyen hankekehittämisen aikana. LINK-hankkeessa toiminnan anti onkin ollut vahvistaa alueen inklusiohankkeita niiden tavoitteiden toteuttamisessa sekä varmistaa jalkauttamista. Useissa kartoituksen vastauksissa todettiin, että tällainen kokonaisuutta hahmottava, nivova, koordinoiva toiminta on tarpeen, jotta saamme yhteneväisen näyn sekä toimimme tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti. Sosiaalisen koheesion verkoston kuten Pirkanmaan kuntien verkostojen heikkoutena Horellin (2009, 208-209) mukaan on pysyvyyden takaaminen ja julkisen avun (mm. valtion erityisavustusten) tarve. Tällä LINK-hankkeella saatiin jatkuvuutta väliaikaisiin hanketoimintoihin sekä verkostojen toimijuuden vahvistamiseen.

Hankkeen alkuvaiheessa korostettiin kehittämisen sitomista suunnitelmallisesti kuntien rakenteisiin ja tarpeisiin, jotta kehittäminen ei jää vain hankkeiden aikaiseksi toiminnaksi, jolla buustataan väliaikaisesti jotakin kehittämiskohdetta. Onnistuakseen, kehittäminen edellyttää suunnitelmallista jatkumoa, johtamisen tukea ja johdon vuoropuhelua operatiivisen toimijajoukon kanssa. Hankekehittäminen tulee sitoa muuhun kunnan toiminnan kehittämiseen ja se ei saisi jäädä irralliseksi kokonaisuudeksi, jolloin sen tuloksia on haasteellista vakiinnuttaa. Lisäksi kuntien välisissä yhteishankkeissa tulisi kunnista löytyä aktiivisia verkoston toimijoita, jotta kehittämistyöstä saataisiin enemmän irti ja kehittäminen siirtyisi paremmin kuntakohtaiseen toimintaan.

Inklusiivinen varhaiskasvatus- ja koulujärjestelmä tulisi mieltää toimintaa ohjaavana kokonaisvaltaisena arvoperustana ja toiminnan järjestämisen periaatteena, sekä kaikkien lasten oikeutena samoihin palveluihin ja opetukseen (Neitola ym. 2021). Tämän tavoitteen suunnitelmalliseksi edistämiseksi ja kehittämistoiminnan arvioimisen seurannan tueksi, suurin osa Pirkanmaan kunnista (21/23) on laatimassa tai laatinut tuen suunnitelman lukuvuonna 2022-2023.

Eryyisenä sisällöllisenä kehittämisen painopistealueena LINK-hankkeessa oli tuen jatkumon ja siirtymävaiheen käytäntöjen kehittäminen ja kolmiportaisen/-tasaisen tuen yhteensovittaminen. Edellä oleva tavoite oli hyvin laaja ja vaativa, koska varsinkin alussa verkosto vaatii aikaa yhteisen vision ja toimintatapojen löytämiseksi. Järvensivu, Nykänen & Rajala (2010, 28) mukaan yhteistyötä ei tulisi aloittaa suoraan ratkaisujen etsimisestä vaan ensin tulisi panostaa keskinäisen tuntemisen, luottamuksen ja sitoutumisen vahvistamiseen. Puolentoista vuoden kestoisen hanke, jonka toimintapiiriin kuuluu lähes koko Pirkanmaa, oli kestoltaan myös lyhyt rakenteiden yhtenäistämisen tavoitteen syvempään saavuttamiseen. Huomionarvoista oli kuitenkin vahva hankeyhteistyö ja niiden välinen tuen rakenteiden kehittäminen. Kuntien toiminta tuli tutuksi inklusiohankkeiden kautta ja etenkin yhteistyökuntien kesken. Joissakin hankkeissa laajennettiin LINKin toiminnan hausta mahdollisuuksia muun muassa osallistua webinaareihin. Lisäksi Pirkanmaan LINK-kunnat osallistuivat keskenään eri hankkeisiin (liite 2), jolloin yhteinen tekijä oli LINK, jossa nimensä mukaisesti pyrki tiedottamaan ja yhdistämään kehittämistyötä. Maakunnallisen kehittämistyön perusteella olisi suotavaa tehdä aluetason, kunnan rajat ylittävän yhteistyön tarkastelua ja arviointia jatkossa enemmän (Henriksson 2006, 21). Näin laajojen yhteiskehittämishankkeiden toteutus ja vaikuttavuus olisi mahdollisimman tehokasta.

Kartoituksessa kuntien tuen järjestäminen sekä sen kehittämistarpeet näyttäytyivät erilaisilta ja tätä tietoa vasten inklusiivisen opetuksen ja koulun rakenteita tulisivin tarkastella kuntien lähtötilanteesta, mahdollisuuksista, toimijuudesta sekä oppilaiden yhdenvertaisesta kohtaamisesta käsin. Lainsäädännöllinen ja opetussuunnitelmallinen pohja tuen järjestämisessä ovat yhteneviä kaikille kunnille. Muutoin toiminta vaihtelee opetuksenjärjestäjillä paljon ja tämä on nähtävissä kuntien sisälläkin.

Kartoituksen tuloksissa kuntien yhteiskehittäminen ja verkostotyössä tärkeimmäksi toiminnan edellytykseksi mainittiin yhteiset tarpeet ja niiden mukaiset tavoitteet toiminnalle. Verkostotyön mahdollistaminen (mm. rakenteet, resurssit, johtaminen, osallisuus ja toimijuus) nousi vastauksissa seuraavaksi eniten esiin. Useissa kartoitukseen vastanneissa kunnissa nousi esille verkoston merkitys voimaannuttavana tekijänä. Vaikka kunnat määrittivät verkostojen tarpeet eri tavoin, ovat useat ilmiöt, joihin haetaan ratkaisuja yhteisiä kuten kouluikäymättömyys.

Sydänmaanlakan (2015, 167) mukaan olemme siirtymässä perinteisestä tiukasta ja kontrolloidusta kohti itseorganisoitumista. Koulumaailmassa on sisäistä toimijuutta, joka liittyy opetuksen järjestämiseen ja ammattirooleihin sekä -identiteettiin. Käsitteenä toimijuus on keskeinen työelämän oppimisen ja ammatillisen identiteetin viitekehyksessä (Jääskelä 2015). Erilaisten kehittämishankkeiden ja -tehtävien kautta, toimijuuden roolit ovat laajentuneet. Emme ole enää vain vastaanottavassa asemassa toteuttamassa meille annettua opetussuunnitelman perusteita, vaan kehitämme asiantuntijoina työn sisältöjä organisaatiomme sisällä sekä verkostoissa. Toimijoiden tarkoituksenmukainen ja riittävä määrä nähtiin LINK-kartoituksessa olennaisena verkoston toiminnan edellytyksenä. Verkostojen hallinnoinnin ja johtamisen sisällöt nimettiin yhtä merkittäviksi sekä tärkeänä pidettiin koordinoituvastuun sopimista.

Vastauksissa eniten kuntia palvelevana kehittämisen tapana nimettiin muutaman samankokoisen kunnan yhteistyö (osaamisen jakaminen, resurssien näkökulma ym.). Oman kunnan (/organisaation) oma kehittämistyö esiintyi seuraavaksi useimmissa vastauksissa. Kolmanneksi eniten vastauksissa mainittiin Pirkanmaan laajuinen kehittämistyö. Vastauksista voidaan päätellä, että kehittämisessä on olennaista edetä läheltä kauemmaksi ja hakea tarkoituksenmukaisia kehittämiseen sopivia kuntakumppaneita, joilla on samanlaiset taustat sekä tarpeet. Näin verkoston jäsenet hyötyvät yhteistoiminnasta, kun yhdistetään eri toimijoiden osaamista ja muita resursseja yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi.

Kuntien erilaiset tarvelähtökohdat voivat vaikeuttaa yhteisten vision ja kehittämistavoitteiden konkretisoimista. Vaikka LINK yhteistyökuntien tarvelähtökohdat olivat erilaisia ja toimintaympäristöt poikkesivat yhteistyökumppaneiden välillä, tuen verkoston ja sen kehittämisen tarve ilmeni kartoituksesta hyvin pitkälti yhteneväisenä. Pienempien kuntien taloudelliset edellytykset kehittää tuen rakenteita ovat erilaisia kuin suurempien kuntien. Verkoston avulla voi saada taloudellisia säästöjä, kun kuluja voidaan jakaa. Lisäksi hankehaussa kuntaverkostot ovat vahvemmassa asemassa kuin yksittäinen toimija. (Valtionvarainministeriö 2022)

Pienissä kunnissa toimijoita on vähemmän ja toive osaamisen vahvistamiseen ja asiantuntijapalveluihin kunnan ulkopuolelta käsin on suurempi kuin kunnissa, joissa asiantuntijoiden roolia on alettu kehittämään lähikouluperiaatteen mukaan. Tästä esimerkkinä konsultaatio osana erityisopettajien työtä. Eryityskoulujen lakkauttamisen myötä, on koulun tuen järjestämisessä pyritty vaikuttamaan myös oppilaita segregoiiviin käytänteisiin kuten pois lähettämisen kulttuuriin vähentävästi. Aiemmin tuen tarpeelle oppilaalle haettiin erityisluokkapaikkaa erityiskouluista tai erityisluokilta tilanteissa, kun luokassa annettava tuki ei riittänyt. Tilalle ja rinnalle on pyritty löytämään erilaisia osallisuuteen perustuvia ratkaisuja. Lähikouluihin on perustettu pienempiä tuettuja luokkia (pienryhmät, erityisluokat), on kehitetty joustavia tuen muotoja ja yhteisopettajuutta, laaja-alaisen erityisopettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuvan kehittämistä sekä opetushenkilöstön osaamisen vahvistamista. Lähtökohdana tuen järjestämisessä toimii oppilaan etu, joka edellyttää erilaisia tuen muotoja ja yksilöllisiä ratkaisuja.

Verkostokokemus kaupunkiseudun yhteistyöstä toi ns. vanhoille seudun verkostotoimijoille pohjaa rakentaa seudullisen yhteistyön lisäksi uutta laajempaa maakunnallista verkostoa LINK-hankkeessa. Maakunnallista verkostoitumista oli edistämässä VIP-verkoston, Vaatu-verkoston ja näiden kautta luodun VIPU-toimijoiden verkostojen toimijat sekä monialaiset asiantuntijat.

Kartoitus osoitti, että pienempien LINK-kuntien kohdalla verkostojen hyötynä koettiin verkostojen laajeneminen ja osallisuuden lisääntyminen sekä näköalojen laajeneminen. Verkostopohjainen kehittäminen kaupunkiseudun kunnissa on verrattain pidemmällä, joten osassa pienemmissä Pirkanmaan kunnissa ilmenneistä ongelmakohdista ei samalla tavalla koskettanut isompia kuntia. Tästä esimerkkeinä konsultaatiomuotojen kehittäminen lähikoulujen tukena on pidemmällä Tampereella kuin joissakin muissa kunnissa. Toisaalta konsultatiivinen työote ja konsultaation hyödyntäminen koulujen toimintakulttuurissa on lisääntynyt kansallisen Vaatu-konsultaation kehittämisen rinnalla Tays-alueella Tako-prosessikoulutuksen (2022) sekä sairaalaopetuksen konsultaatiohankkeen aikana (2021-2023) merkittävästi. Asiantuntijuuden roolia on näin kehitetty konsultaation kautta osaksi lähikoulujen tukea.

Tutkimuksessa korostuu, että haastavat tuen tarpeet edellyttävät konsultoivalta erityisopettajalta laajaa ja erityistä asiantuntemusta sekä tutkimusperusteista tietoa. Siksi konsultaatioprosessin keskiössä ovat erityisopettajan kommunikaatiotaidot ja kyky tehdä oleellisia kysymyksiä. (Sundqvist & Ström, 2015.) Konsultaation onnistumiseen vaikuttavat lisäksi riittävät resurssit ja selkeät pedagogiset tavoitteet. Konsultaatiosta hyötyvät opettajat ja oppilaat. (Sundqvist, von Ahlefeld Nisser & Ström, 2014). Konsultaatiomuotojen kehittämistä kouluissa ja kunnissa tulisi jatkaa sekä vakiinnuttaa osaksi muuta pedagogista tukea. Myös erityispedagogiikan koulutusohjelmiin on perusteltua sisällyttää konsultaatioon liittyviä opintosisältöjä asiantuntijuuden ja osaamisen jakamisen näkökulmasta.

Olemme tottuneet opetuspalveluissa melko hierarkiseen verkostoviestintään ja tämä tuottaa viestinnän haasteita laajoissa yhteishankkeissa, koska verkostotyö on kaiken aikaa muutoksessa, ja tästä syystä viestinnän toimenpiteitä ei voida vakiinnuttaa. Viestintätapojen ja kanavien valinnasta onkin tärkeä keskustella sekä sopia verkoston toimijoiden kesken. Jatkossa maakunnallisten hankkeiden viestinnässä onkin tärkeää kehittää yhteisvastuullista viestintää, jossa viestintää rakennetaan hierarkisen verkostoviestinnän sijaan toimijoiden keskuudessa yhteisvastuullisesti. (Järvensivu 2019, 185.) Yhteisvastuullisuus viestinnässä ei sulje pois koordinoituvastuuta tai verkoston johtamista, joita pidettiin olennaisina tekijöinä kartoituksessa. Sivistysjohdon tuki kehittämisen jatkuvuudelle olikin yksi keskeisimmistä kartoituksen tuloksista. Verkostokehittämisen tavoitteena olisi tärkeä olla toimijoiden aktiivisen, osallisuutta korostavan roolin vahvistaminen ja tätä kautta sitoutuminen. Lisäksi kehittämistoiminnassa tarvitaan erilaisia verkostoja ja toimijuutta, jotta tiedotus ja toiminnan kehittäminen saadaan kunnissa jalkautumisen tasolle.

Hankkeen raportointivaihe ja tämä kartoitus asettaa sen tarkasteluun ja näin on ollut mahdollista saavuttaa syvempää ymmärrystä Pirkanmaan alueen kasvatuksen ja opetuksen kentän vallitsevista tuen ilmiöistä, verkostoista, toimintaympäristöistä. Kartoitukseen onkin otettu paljon kuntien vastauksia edellä olevan havainnollistamiseksi. Tulevaisuudessa on mahdollista hyödyntää LINK-kartoituksen tuottamaa kuvausta kuntakohtaisessa tuen kehittämisessä, muissa vastaavissa hankkeissa tai kuntien välisen yhteiskehittämisen suunnittelussa Pirkanmaalla. Tehty kartoitus antaa merkittävää, ajantasaista tietoa ja ymmärrystä kehittämisen verkostomaisesta toimintatavasta ja hanketoiminnan kannattavuudesta oppimisen tuen kontekstissa.

Lähteet

Hakola I., Hiila I., Tukiainen M. (2019) Tiimiäly, Tuuma e-kirja

Harjunpää, K., Ågren, S., Laiho, S. Sujuvuutta siirtymiin – Toisen asteen ammatillisen koulutuksen siirtymä- ja nivelvaiheet. Opetushallituksen selvitykset ja raportit 2017:1. Opetushallitus [Sujuvuutta siirtymiin – Toisen asteen ammatillisen koulutuksen siirtymä- ja nivelvaiheet | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

Henriksson, J. 2006. Kunta opetustoiminnan arvioijana. Teoksessa Eero K. Niemi (toim.) 2006. Arvioinnilla laatua koulutukseen. Ajatuksia paikalliseen ja seudulliseen arviointiin. Opetushallitus. Yliopistopaino, Helsinki.

Horelli, L. 2009. Network Evaluation from the Everyday Life Perspective. A Tool for Capacity Building and Voice. Julkaistu: Evaluation 15(2). Sage Publications, 205–223.

Järvensivu, T., Nykänen, K., & Rajala, R. (2010). Verkostojohtamisen opas: Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2019:12 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-710-9>

Kehityksen ja oppimisen tuki sekä inklusiivisuus varhaiskasvatuksessa : Selvitys nykytilasta kunnallisissa ja yksityisissä varhaiskasvatuspalveluissa sekä esitys kehityksen ja oppimisen tuen malliksi. Heiskanen, N; Neitola, M; Syrjämäki, M; Viljamaa, E; Nevala, P; Siipola, M; Viitala, R (2021) Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:13. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-829-8>

Kohti laadukasta ja tasa-arvoista lähipalvelua ja lähikoulua : Oikeus oppia -ohjelman Koulutuksellisen tasa-arvon ja positiivisen erityiskohtelun edistämistoimia varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa valmisteleavan työryhmän loppuraportti 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:30. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-792-5>

Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. Bernelius, V., Huilla, H. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-761-4>

Luottamuksen ilmeneminen alueellisissa yhteistyöverkostoissa. Korkala. S. 2010. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. [Microsoft Word - Korkala C 298 B5 PS \(utupub.fi\)](#)

Pettersson, G. & Ström, K. (2019). Professional collaboration between class teachers and special educators in Swedish rural schools. British Journal of Special Education, 46(2), 180–200. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12266>

Sairaalaopetus, Elmeri-koulut ja Valtion koulukotikoulut. Äärelä, T., & Huusko, J. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2021:2. [Sairaalaopetus, Elmeri-koulut ja valtion koulukotikoulut | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

Shin, M., Lee, H & McKenna, JW. International Journal of Inclusive Education 20 (1), 91-107, 2016. 187, 2016.

Sirkko, R., Takala, M. & Muukkonen, H. (2020). Yksin opettamisesta yhdessä opettamiseen: Onnistunut yhteisopettajuus inklusion tukena. Kasvatus & Aika, 14(1), 26–43. <https://doi.org/10.33350/ka.79918>

Speciella yrken? Specialpedagogers och speciallärares arbete och utbildning - En enkätstudie. Göransson, K., Lindqvist, G., Klang, N., Magnusson, G. & Claes Nilholm. Karlstad University Studies | 2015:13 [2015-13 inlaga_nr2 \(diva-portal.org\)](#)

Sundqvist, C., von Ahlefeldt Nisser, D. & Ström, K. (2014). Consultation in special needs education in Sweden and Finland: a comparative approach. *European Journal of Special Needs Education*, 29(3), 297–312. <https://doi.org/10.1080/08856257.2014.908022>

Sundqvist, C. & Ström K. (2015). Special education teachers as consultants: perspectives of Finnish teachers. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 25(4), 314–338. <https://doi.org/10.1080/10474412.2014.948683>

Sydänmaanlakka, P. 2015. Älykäs julkinen johtaminen. Miten rakentaa älykäs verkostoyhteiskunta? Alma Talent.

Takala M. & Uusitalo-Malmivaara, L. (2012). Vuoden mittainen tutkimus yhteisopettajuuden kehittämisestä neljässä suomalaisessa koulussa. *European Journal of Special Needs Education*, 2012
Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:34 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-495-5>

Valtiovarainministeriön valtionavustushankkeen kuntajaoston loppuraportti kuntien valtionavustuskäytänteiden kehittämisestä 2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-192-8>

VIP-verkosto 2018-2020. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2021:11. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/vip-verkosto-2018-2020>

VIP-verkosto 2021–2022. Verkoston vakiinnuttamiskauden loppuraportti. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2022:8. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/vip-verkosto-2021-2022>

Wenström, S. (2020). Enthusiasm as a driving force in vocational education and training (VET) teachers' work. Defining positive organization and positive leadership in VET. *Acta electronica Universitatis Lapponiensis*, 269. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-185-9>

Muut lähteet:

European Agency for Special Needs and Inclusive Education Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus) [Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskuksen verkkosivusto \(european-agency.org\)](http://european-agency.org)

Hietamaa, L. 2022. Kuva LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot hankkeen kenttä

Jääskelä, P. (2015). Toimijuuden kautta uudistuvaan asiantuntijuuteen. In P. Jääskelä, & M. Kokko (Eds.), *Pedagogiset kokeilut jakoon! Polkuja interaktiiviseen yliopisto-opetukseen*. Jyväskylän yliopisto. <https://peda.net/jyu/julkaisut/is/ott> [Open Access](#)

Mitä on varhaiskasvatuksen inkluusio (video). LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot-hanke; VINK Tampereen kaupunkiseudun varhaiskasvatuksen tuen ja inklusion kehittämishanke. Varhaiskasvatus ja esiopetus, Tampere Youtube <https://www.youtube.com/watch?v=ThjUiLyuBCA&t=2s>

Osake. Tampereen seudun kasvatus ja opetusalan osaamisen kehittämisen palvelu. <https://osake.eeventti.fi/mika-on-osake>; <https://osake.eeventti.fi/hanketoiminta-osakkeella>

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet [Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

Rediscovering Personal Networking. Goldberg, M. 2013: Michael Goldberg at TEDxMillRiver. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwJBzu2outf_AhUProsKHTubDBEQwqsBegQIDRAG&url=https%3A%2F%2Fwww.youtube.com%2Fwatch%3Fv%3DPo-QQVodPhU&usg=AOvVaw1JDToa98XkpNoXWi3eG57E&opi=89978449

Tampereen kaupunkiseudun esi- ja perusopetuksen seutuvertailu 2021. Ruokonen, T. (2021) Tampereen kaupunkiseutu. [Esi-ja-perusopetuksen-seutuvertailu-2021-16092022.pdf \(tampereenseutu.fi\)](#)

Vaatu-toiminta ([Vaatu ja vaativa konsultaatio – Vaativan erityisen tuen verkosto \(vip-verkosto.fi\)](#))
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 [Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

Yhteenveto kuntien sivistysjohdolle tehdystä kyselystä koskien lasten ja perheiden palveluiden valmistelua sote- ja maakuntauudistuksessa. 2007. Kuntaliitto. [Yhteenveto kuntien sivistysjohdolle tehdystä kyselystä koskien lasten ja perheiden palveluiden valmistelua sote- ja maakuntauudistuksessa | Kuntaliitto.fi](#)

Liitteet

Liite 1. FORMS-kysely

Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot LINK-kartoitus

VIP-verkosto on korostanut ja tukenut yhteistyötä, jakamista ja toisilta oppimista. Tällä kartoituksella selvitetään Pirkanmaan kunnissa ja alueella kehitettyjä käytänteitä, jotka tukevat monialaisen yhteistyön kehittämistä, osallisuuteen perustuvan toimintakulttuurin muutosta ja osaamisen vahvistamista, eli VIP-verkoston tavoitteita. LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot-hankkeen kehittämistyö perustuu VIP-verkostossa tehtyyn toimintaan ja tavoitteisiin, joita vakiinnutetaan maakunnallisella tasolla seuraavien tavoitteiden mukaisesti:

TAVOITE 1: Tuen ja inklusion yhteiset suuntaviivat

- Hankkeen tavoitteena on nivoa yhteen hankkeissa tehtyä kehitystyötä maakuntatasoisesti, luoden maakunnallisella taholla yhteneviä tuen käytänteitä ja suuntaviivoja hyödyntäen ja tiivistäen olemassa olevia verkostoja
- Hankkeessa tuotetaan materiaalia ja tukipalvelua sekä levitetään hyviä käytänteitä.

TAVOITE 2: Tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta perusopetukseen

- Erityisenä sisällöllisenä kehittämisen painopistealueena on tuen jatkumon ja siirtymävaiheen käytäntöjen kehittäminen ja kolmiportaisen/-tasaisen tuen yhteensovittaminen
- LINK-hanke tukee varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tuen jatkumoiden kokeiluja ja kehittämistyötä kunnissa. Tampere kehittää varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja erityisopettajien yhteistyömallia siirtymävaiheessa.

TAVOITE 3: Yleisen tuen vahvistaminen

•Hankkeen näkökulma painottuu voimakkaasti yleisen tuen portaalle/tasolle. Yleisen tuen vahvistaminen ennaltaehkäisee parhaiten erityisen tuen tarvetta.

Kartoituksen tavoite on kuvata Pirkanmaan tilannetta tuen jatkumoiden ja verkostojen kehittämisessä. Yksittäisen vastaajan tai vastaajien tunnistetietoja ei julkaista.

Kartoituksen tuloksia raportoidaan <https://osake.eeventti.fi/hankkeet> sekä LINK Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot hankkeen loppuraportissa.

Kysymykset

1.Kunta / yksityinen opetuksen järjestäjä (Vastaus vaaditaan. Yksi vaihtoehto.)

2. Jos valitsit kohdan muu, kirjoita tähän kunnan nimi

3.Vastaajan nimi ja ammatti (jos vastaajia on useita, niin kirjatkaa kaikki vastaajat)

4. Mitä haasteita ja kehittämiskohteita on yhteisten (Pirkanmaan) verkostojen toiminnassa? Valitse kolme keskeisintä seuraavista vaihtoehdoista.

☒	Ei tunneta toimijoita	
☒	Yhteisen ajan löytämisen haasteet	
☒	Toimijoita on liian paljon	
☒	Koordinointivastuun sopiminen ja/tai hoitaminen ei toimi	
☒	Verkostojohtamisen haasteet	
☒	Verkosto-osaamista pitäisi vahvistaa (mm. uusi työtap)	
☒	Kuntien tarpeet poikkeavat toisistaan	
☒	Kuntien resurssit ovat erilaisia (henkilöstö, osaaminen, rakenteet, talous ym.)	

Verkostotyön mahdollistaminen ei toimi esim. perustyöstä irtautuminen ei onnistu.

Muu haaste tai kehittämiskohde

[+ Lisää vaihtoehto](#)

Valitse vaihtoehtoja yhteensä: Enintään

5. Jos valitsit edelliseen vaihtoehtoon muu haaste tai kehittämiskohde, kirjaa vastaus

6. Valitse kolme keskeisintä vahvuutta verkoston toiminnan edellytyksenä

Toimijoiden tutuus ja luottamus

Yhteisen ajan löytyminen

Toimijoita on tarkoituksenmukainen ja riittävä määrä

Koordinointivastuusta sopiminen ja sen hoitaminen toimivat

Taitava verkostojohtaminen

Verkosto-osaaminen

Yhteiset tarpeet ja niiden mukaiset tavoitteet toiminnalle

Kuntien erilaiset resurssit eivät ole este toimintaan osallistumiseen

Verkostotyö on mahdollistettu (mm. rakenteet, resurssit, johtaminen, osallisuus ja toimijuus)

Muu

[+ Lisää vaihtoehto](#)

Valitse vaihtoehtoja yhteensä: Enintään

7. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen muu, kirjaa vastauksesi eli mikä muu keskeinen vahvuus on verkoston toiminnan keskeinen edellytys

8. Minkälaisia verkostoja tarvitaan? Perustelee. Voit nimetä olemassa olevia verkostoja tai esittää toiveita jatkoon.

9. Mitä tarpeita kunnassanne on kunnan ulkopuoliselle yhteistyölle tai osaamisen jakamiselle?

10. Mikä seuraavista toimintatavoista palvelee parhaiten tällä hetkellä kuntaanne?

- Oman kunnan (/organisaation) oma kehittämistyö
- Muutaman samankokoisen kunnan yhteistyö (osaamisen jakaminen, resurssien näkökulma ym.)
- Pirkanmaan laajuinen verkostotyö ja kehittäminen (mm. hankkeet ja hyvinvointialue työ)
- Kansallinen verkosto- ja kehittämistyö
- Muu

11. Mikäli vastasit kohdan muu tai haluat täydentää vastausta, kirjaa tähän

12. Mitkä mielestäsi seuraavista vaihtoehdoista ovat mielestäsi keskeisimpiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Merkitse asteikolla 1-4 (1=vähäinen merkitys, 2= jonkun verran merkitystä, 3= merkitystä 4=erittäin suuri merkitys) *

Kansallinen ohjaus

1	2	3	4
---	---	---	---

13. Mitkä mielestäsi seuraavista vaihtoehdoista ovat mielestäsi keskeisimpiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Merkitse asteikolla 1-4 (1=vähäinen merkitys, 2= jonkun verran merkitystä, 3= merkitystä 4=erittäin suuri merkitys) *

Kehittämistoiminnan koordinoituvastuu yhdellä organisaatiolla

1	2	3	4
---	---	---	---

14. Mitkä mielestäsi seuraavista vaihtoehdoista ovat mielestäsi keskeisimpiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Merkitse asteikolla 1-4 (1=vähäinen merkitys, 2= jonkun verran merkitystä, 3= merkitystä 4=erittäin suuri merkitys) *

Vipu-verkoston aktiivinen toiminta alueella ja kunnissa

1	2	3	4
---	---	---	---

15. Mitkä mielestäsi seuraavista vaihtoehtoista ovat mielestäsi keskeisimpiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Merkitse asteikolla 1-4 (1=vähäinen merkitys, 2= jonkun verran merkitystä, 3= merkitystä 4=erittäin suuri merkitys) *

Vipu-yhdyshenkilön aktiivinen toiminta kunnassa

1	2	3	4
---	---	---	---

16. Mitkä mielestäsi seuraavista vaihtoehtoista ovat mielestäsi keskeisimpiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Merkitse asteikolla 1-4 (1=vähäinen merkitys, 2= jonkun verran merkitystä, 3= merkitystä 4=erittäin suuri merkitys) *

Monialaisten ryhmien (esim. VIP-alueryhmät) toiminnan jatkaminen alueilla

1	2	3	4
---	---	---	---

17. Mitkä mielestäsi seuraavista vaihtoehtoista ovat mielestäsi keskeisimpiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Merkitse asteikolla 1-4 (1=vähäinen merkitys, 2= jonkun verran merkitystä, 3= merkitystä 4=erittäin suuri merkitys) *

Aktiivinen SISOTE-yhteistyö ja selkeät palvelurakenteet hyvinvointialueella

1	2	3	4
---	---	---	---

18. Mitkä mielestäsi seuraavista vaihtoehtoista ovat mielestäsi keskeisimpiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Merkitse asteikolla 1-4 (1=vähäinen merkitys, 2= jonkun verran merkitystä, 3= merkitystä 4=erittäin suuri merkitys) *

Sivistystoimen johdon tuki

1	2	3	4
---	---	---	---

19. Mitkä mielestäsi seuraavista vaihtoehtoista ovat mielestäsi keskeisimpiä tekijöitä paikallisen kehittämistoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Merkitse asteikolla 1-4 (1=vähäinen merkitys, 2= jonkun verran merkitystä, 3= merkitystä 4=erittäin suuri merkitys) *

Ulkopuolinen rahoitus (esim. VIP-verkostohankkeet)

1	2	3	4
---	---	---	---

20. Onko kunnassanne käytössä suunnitelma tuen kehittämiseen? *

- Kyllä
- Ei
- Valmisteilla
- En tiedä
- Esi- ja perusopetukseen
- Perusopetukseen
- Varhaiskasvatukseen

21. Tähän voit avata muita suunnitelmia, joihin sisältyvät tuen kehittäminen

22. Tuen suunnittelun, koordinoinnin ja johtamisen toimijat kunnassa *

Valitse toimijat, jotka työskentelevät tuen tehtävissä (/ osana työtään). Erityisopettajat ja erityisluokanopettajat sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat on jo otettu huomioon.

- Suunnittelija / -t
- Koordinaattori
- Hankekoordinaattori/ hankepäällikkö/ hanketyöntekijä
- Johtava erityisopettaja
- Tuen tiimi (hallinnollinen)
- Tuen tiimi (koulukohtainen)
- Opetusjohtaja, opetuspäällikkö, perusopetusjohtaja
- Kehittämispäällikkö
- Sivistysjohtaja
- Muu

23. Jos vastasit edelliseen kysymykseen muu, kirjaa tähän kuka tai ketkä

24. Onko kunnassanne kehitetty konsultatiivista työtettä? *

Tällä työotteella viitataan pedagogiseen konsultaatioon

- Kyllä
- Ei
- En tiedä
- suunnitteilla

25. Mikäli vastasit kyllä, valitse vaihtoehdoista mitä

- Laaja-alaisen erityisopettajan työ
- Konsultoiva /-t erityisopettaja
- Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ
- Nepsy-opettaja / valmentaja
- Muu työnkuva / tehtävä

26. Mikäli vastasit edelliseen kysymyksen muu tehtävä/ työnkuva, kirjaa vastauksesi tarkemmin

27. Onko kunnassanne käytetty seuraavia konsultaatiomuotoja, valitse vaihtoehdoista *

- Sairaalaopetuksen konsultaatio
- Valterin konsultaatio
- Elmeri-konsultaatio
- Vaatu- konsultaatio
- Ei ole ollut käytössä
- En tiedä

28. Jos vastasit ei ole ollut käytössä, kirjaa, mitä konsultaatiota ette ole käyttäneet

29. Miksi kunnassanne ei ole käytetty edellä kuvattua/ kuvattuja konsultaatiomuotoja? Valitse vaihtoehtoista

- Emme tiedä tästä/ näistä palveluista
- Palveluihin ohjautumisesta ei ole sovittu kunnassa
- Palveluihin ohjautumiseen ei ole rakennetta kunnassa
- Hoidamme itse konsultaatiopalvelut
- Palvelu on maksullista
- Ei ole ollut tarvetta

30. Mitä muuta haluat kertoa konsultaatiosta

31. Mitä haluatte kertoa tuen jatkumoista nivelvaiheissa (varhaiskasvatus-perusopetus-2.aste)

32. Muuta kerrottavaa, mitä kartoituksen kysymyksissä ei tule esiin

Liite 2. LINK:in hankeverkostot, ohjausryhmä ja työrukkanen

- **Ohjausryhmän** jäsenet yhteistyökunnista

-**Työrukkasen** jäsenet inklusiohankkeiden koordinaattorit + OSAKE+ Valterin alueyhdyshenkilö